

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1879. Första Kammaren. N:o 12.

Lördagen den 1 Mars.

Kammaren sammanträdde kl. 7 e. m.

Fortsattes föredragningen af Stats-Utskottets utlåtande N:o 10, angående regleringen af utgifterna under riksstatens *fjerde* hufvudtitel.

15:de punkten.

*Fältartilleri-
materiel.*

Herr Statsrådet Rosensvärd: Jag kan icke annat än beklaga att, oaktadt det för öfrigt ganska välvilliga erkännande, som Utskottet lemnat, rörande behovet af en ny fältartillerimateriel, och utan att man i Utskottets betänkande egentligen finner någon anmärkning framställd rörande behovet af det antal kanoner och den öfriga materiel, som blifvit ifrågasatt, resultatet af det hela reducerar sig till att man tillstyrkt anslag till *ett* batteri. Man kan icke neka till, att detta icke är något särdeles lyckligt resultat af de bemödanden, som blifvit gjorda, och jag får verkligen säga, att jag för min del tyckt att, då jag vågat föreslå Kongl. Maj:t att för Riksdagen nedsätta sin fordran till något så litet som blott 5 batterier, hvaribland blott ett fullständigt, så hade jag i betraktande af statens nu hårdt anlitade tillgångar verkligen gjort en så stor reduktion, som man kunde göra, då man ville taga ett steg för att börja införandet af en ny och tidsenlig fältartillerimateriel. Jag har redan vid början af diskussionen om denna hufvudtitel tagit mig friheten yttra, att med afseende å behovet och nödvändigheten i allmänhet af de anslag, Kongl. Maj:t vid denna riksdag begärt, Kongl. Maj:t enligt min öfvertygelse icke äskat annat än hvad som borde och kunde bifallas. Jag har icke något vidare att i saken andraga.

Grefve Hamilton, Henning: Om här vore fråga om grundsatser eller om ett försämrande af det försvar vi redan ega, då tror jag icke att vi borde fästa något afseende vid så kallade klokhetskäl eller af sådana skäl vika från hvad vi anse vara det rätta, men här gäller det icke någon grundsats, utan är det blott fråga om att få så mycket man möjligen kan få af det, hvaraf man vet sig vara i behof, och, då jag fruktar att ett bifall till

Första Kammarens Prot. 1879. N:o 12.

Fältartilleri- Kongl. Maj:ts proposition icke kan hafva någon utsigt till fram-
 materiel. gång, hemställer jag, att Första Kammaren måtte antaga Herr von
 (Forts.) Kræmers reservation.

Herr von Kræmer: Det är åtminstone ett ombyte att icke oupphörligen behöfva hålla sig till uteslutande samma och samma skäl, eller nödvändigheten af besparing, för att afstyrka ett anslag. Här i denna punkt är det icke blott besparingsskälet, som bestämt mitt votum, utan äfven ett skäl i sak. Jag är nemligen på intet vis öfvertygad om att denna sak är tillräckligt undersökt för att vi ännu böra våga att genom ett stort och afgörande steg definitivt bestämma formen för vårt fältartilleri. Andå till de sista åren har man hos oss närt den förhoppningen att kunna nyttja våra svenska kanoner af tackjern med mynningsladdning, och det är först under det allra sista årets skjutningar, som man ändtligen funnit, att man måste öfvergifva denna med förkärlek närda förhoppning, emedan, med den stora ansträngning, som man vid nutidens skjutning underkastar en pjäs, i dessa tackjernskanoner så stora utbränningar uppkomma, att redan efter ett par hundra skott nästan hvarje granat kreverar i loppet, till följd af de ojemnheter som utbränningarne der åstadkommit. Man slutade således ändtligen med att öfvergå till bakladdningspjäser och af stål och anställde dermed i fjor afgörande försök. Härvid måste jag således först påpeka, att den erfarenhet, man här om sådana pjäser förvärfvat, är alldeles färsk; manne ens ännu rätt mogen? Der-till kommer en särskild omständighet, nemligen att de flesta länder i Europa — jag vill blott räkna upp Italien, Österrike, Ryssland och Danmark — alla för sitt fältartilleri hafva lagt sig till en bakladdningspjäs af 8,7 centimeter, under det att Preussen har dels en af 8,8 centimer och dels en lättare af mindre kaliber, 7,85. De försökspjäser från Krupps etablissement, med hvilka här skjutits, voro alla fyra af 8,7 centimeters kaliber. De lemnade tillfredsställande och temligen sammanställande resultat. Efter att sålunda, som sagdt, ha skjutit med pjäser af kalibern 8,7 och funnit resultaten tillfredsställande, kom man, — ja, hvad tror Kammaren? — jo, till det resultatet, att föreslå för vårt fältartilleri kalibern 8,4 centimeter! Det är ej osannolikt, att en pjäs af denna sålunda något minskade kaliber skall komma att visa sig öfverlägsen kanoner af den så att säga allmänna europeiska kalibern 8,7 centimeter; ty vid alla skjutvapen tenderas det nu för tiden till de — så vidt andra omständigheter det tillåta — minsta möjliga kalibrar. Det är, säger jag, mycket möjligt att 8,4 centimeters kanonen kommer att visa sig vara en förbättring; men såsom ett faktum qvarstår, att med en kanon af denna kaliber är icke skjutet ett enda skott inom Sveriges landamären. I Schweiz, det enda land, som har en kanon af just denna kaliber, lär den dock vara profvad — om tillräckligt är mig dock ej med visshet bekant. I en förteckning, jag här har, öfver nya europeiska fältkanoner, säges: "dansk fältkanon, tysk, österrikisk o. s. v. fältkanon"; men "schweitzisk försökskanon" och ändtligen "svensk förslagskanon" med ett ord *vår*

kanon befinner sig ännu fullständigt och allenast på teoriens *Fältartilleri-materiel.* område.

(Forts.)

Jag tviflar dock, som sagdt, icke på att vår minskning i kaliber med deraf följande förändringar i afseende å projektiler m. m. kommer att visa sig vara en förbättring, men praktiskt, genom försök, är detta ämne icke utrönt.

Det är nu blott fråga om och det begäres blott ett anslag af 300,000 kronor, men hvar och en som läst igenom statsrådsprotokollet, ja, blott Utskottets betänkande, ser dock genast, att det här gäller något helt annat, ty hvad nu begäres är blott liten en begynnelse. Ett fullständigt batteri med alla dertill hörande vagnar kostar 150,000 kronor och det vore således, när alla de föreslagna 40 batterierna blifvit uppsatta, en affär på 6 millioner kronor, som man, genom beviljande af de begärda 300,000, skulle engagerat. Under sådana omständigheter har jag ansett det vara fullt berättigadt att för tillfället undanskjuta frågan för att icke genom beviljande af det begärda anslaget på en gång taga på hand en sak, som troligtvis är mycket bra, men icke styrkt och försökt. Jag har således inom Utskottet yrkat afslag å Kongl. Maj:ts förslag om nytt anslag till fältartillerimateriel af 4,602,469 kronor, hvaraf dock i år blott 243,934 kronor. Precist samma skäl, som bevekte till detta afslagsyrkande — sakens oförsökta skick — precist samma skäl bestämde mig dock genast att anse fullt riktigt, att, såsom Utskottet föreslår, ett batteri med fullständig utredning måtte beviljas, på det att, då, en annan gång, frågan skall till slutligt afgörande företagas, detta afgörande då måtte kunna grunda sig på fullständig erfarenhet. Jag var derföre, som sagdt, genast öfvertygad om, att Utskottets tillstyrkande af ett batteri var mycket berättigadt, men vid granskning af alla förhållanden föll det mig dock in, att en än bättre erfarenhet kunde vinnas genom en blott ringa ökning i kostnaden. Ett fullständigt batteri med alla dertill hörande fordon kostar 150,000 kronor, men sjelfva batteriet, de 6 kanonerna med lavetter, kostar icke mera än 50,000 kronor, och man skulle till och med vara frestad att tro att det kostar något mindre, om man jemför de i Kongl. Maj:ts proposition anförda siffror med hvarandra. Genom att nu lägga 80 å 100,000 kronor till de 150,000 kronor, som Utskottet velat bevilja, skulle man således komma till att erhålla *tre* batterier, en siffra, vid hvilken jag fästat mig derföre, att vi hafva tre särskilda artilleriregementen, och att det vore bra att kunna göra försök med den nya materielen vid hvartdera af dessa regementen. Men, invänder man möjligtvis, om af de tre batterierna två blifva ofullständiga, så kunna dock icke försöken blifva fullständiga. Det är sant, att blott vid det regemente, vid hvars batteri äfven fordonen blifva fullständiga af nya modellen, manskapet i denna del kan fullständigt inöfvas, men vid de andra regementena kunna dock försök göras med de nya batterierna och de gamla fordonen och detta skadar icke, ty de gamla fordonen skola, enligt planen, länge till en del ingå uti artilleriets utrustning.

Hade det dock varit fråga om att man genom detta tillägg

Fältartilleri-
materiel.
(Forts.)

af ett par batterier skulle försvåra det redan förut svåra uppgö-
randet af budgeten för i år, så skulle jag hafva vikit för omstän-
digheterna, men så är icke fallet. Utom den besparing på ansla-
get till indelta arméns befäls aflöning, till hvilken Kongl. Maj:t
hänvisar och af hvilken skulle tagas 56,065 kronor 54 öre, finnas
nemligen åtskilliga andra besparingar. Det finnes på särskilda
reservationsanslag behållningar, hvilka icke få utan särskildt be-
myndigande till annat ändamål användas, men för en sådan vig-
tig sak har jag icke tvekat att föreslå en sådan till användande.
På anslaget till värfvade gänisonstruppernas rekrytering och af-
löning fans vid 1878 års utgång en behållning af 327,716 kronor.
Nu är möjligt att någon mindre del af denna bokförda behållning
kan bestå af utbetalda förskott, som ännu icke äro redovisade,
men jag har på vederbörligt ställe försäkrat mig om, att åtmin-
stone 300,000 kronor här äro verkligt tillgängliga. Hvad jag
vågat i min reservation föreslå är *ett* fullständigt batteri, som
skulle kosta 150,000 kronor, och *två* ofullständiga, som skulle kosta
tillsammans 100,000 kronor, summa 250,000 kronor. Till detta
behofs fyllande har jag således, som sagdt, tagit mig friheten
föreslå dels det belopp af 56,065 kronor 54 öre, som Kongl. Maj:t
sjelf föreslagit att, af besparingen i anslaget till indelta arméns
befäls aflöning, för ändamålet användas, dels äfven erforderligt
belopp af besparingen å reservationsanslaget till värfvade garni-
sonstruppernas rekrytering och aflöning. Kammarren torde finna,
att dessa anvisningar i alla händelser blifva tillräckliga och kunna
honoreras. Jag vågar tro, att det vore väl betänkt att något be-
sinna sig, innan man beträder banan att omdana hela vårt artill-
leri efter en ny modell, men att man just af dessa betänklighets-
skäl bör nu i tid vidtaga tillräckliga sådana åtgärder, att när frå-
gan i framtiden skall afgöras, man måtte hafva full visshet om
lämpligheten af den nya materielen. Det är på dessa grunder, för
att försöken måtte blifva fullständiga och för att trupperna vid
de särskilda artilleriregementena måtte blifva exerceerade med den
nya modellen, som jag vågat framställa mitt förslag.

Innan jag slutar, ber jag att få tillägga, att äfven Grefve af
Ugglas instämt i min reservation, ehuru han gjort det med det
tillägg, att han i stället för att anvisa till ett visst reservations-
anslag anvisat på behållningar af reservationsanslagen i allmänhet.
Jag skulle icke tro, att denna allmänneliga anvisning är att till-
råda, ty, såsom vi veta, svärfvar ännu oafgjordt ett mycket stort
reservationsanslag, på hvilket möjligen skulle kunna uppkomma
en mycket stor reservation, som kan hända skulle kunna blifva
tillgänglig till andra ändamål. Då den särskilda reservation jag
påpekat är tillräcklig och någon annan således icke behöfves, an-
håller jag om Kammarens bifall till förslaget i min afgifna re-
servation.

Grefve af Ugglas: Så vidt jag kan finna, har Utskottet icke
underkänt det behof, för hvilket Kongl. Maj:t begärt medel, utan
tvärtom ådagalagt, att vår fältartilleriemateriel icke uppfyller de

Fältartilleri-
materiel.
(Forts.)

fordringar som förefinnas, och endast på grund af den nödvändighet, att inskränka statens utgifter, som nu är för handen, har Utskottet ansett sig icke kunna föreslå anslående af några särskilda medel, utan, såsom slutet visar, inskränkt sig till att hänvisa Kongl. Maj:t dels till den besparing, som han sjelf omtalat, dels på möjliga andra, som han kunde uppfinna för att kunna anskaffa ett nytt batteri. Emellertid blef inom Utskottet bekant, att betydliga behållningar på åtskilliga reservationsanslag förefunnos, behållningar af sådan natur, att det föreföll Utskottet, som om det icke kunde komma i fråga att använda dem till de behof, hvartill de anslagits, och behållningar af sådan betydelse, att de skulle räcka till tre batterier. Nästan alla Första Kammarens ledamöter hafva derföre förenat sig uti Herr von Kræmers reservation. Hvad mig beträffar, har jag också i den instämt, ehuru med den skilnad att jag tyckt att det icke skulle vara nödvändigt eller ens riktigt att hänvisa Kongl. Maj:t särskildt, blott och bart på en reservation, utan att man borde ställa till Kongl. Maj:ts bepröfvande att, vare sig af den ena eller andra besparingen eller reservationen taga medel till erforderligt belopp. Jag nämner ännu en gång, att det finnes icke något tvifvel om, att icke på flera än ett håll det skulle finnas medel, som skulle kunna af Kongl. Maj:t användas, och hvad jag ansåg behöfligt var endast, att Riksdagen skulle lemna Kongl. Maj:t medgifvande att använda af dessa reservationsanslag till andra ändamål än hvartill de blifvit gifna. Om Kongl. Maj:t finner sig lika väl betjent med de medgifvanden, som Herr von Kræmer föreslagit, så bryr jag mig visserligen icke om att yrka bifall till min reservation, men annars skulle jag hafva velat framställa den till Kammarens bepröfvande.

Herr Wennerberg: Att statsmakternas samarbete under de sista åren i de allra flesta grenar, som rört vårt lands väl, varit icke allenast aktningsvärdt utan äfven lyckosamt och välsignelsebringande, det är jag eller vill jag försöka att vara en af de främste att erkänna. Ett synnerligen skickelsedigert öde har dock hvilat öfver den fråga, som onekligen måste ställas främst, då man besinnar, att intet folk såsom sådant betyder något, hvars sjelfständighet är vacklande, och att denna åter på det närmaste sammanhänger med dess försvar; jag menar försvarsfrågan.

Sedan man under ett decennium arbetat på lösningen af denna fråga såväl från Kongl. Maj:ts som från Riksdagens sida, så stå vi onekligen ännu på samma punkt der vi stodo för tio år sedan eller, i fall man icke vill vara alltför optimistisk, på en ännu sämre. Frågan har ändtligen vid denna riksdag måst alldeles hvilat, och jag tror väl icke att det varit öfverraskande för någon. Om också de, som senast mödat sig för densammes lösning, derföre hvilat på några lagrar, lemnar jag derhän.

Emellertid var det lika glädjande att se Kongl. Maj:ts proposition i afseende på hvad som för vårt försvar i öfrigt är angeläget, som det onekligen varit smärtsamt att se, hvilken behandling

Fältartilleri-
materiel.
(Forts.

denna proposition hittills rönt. Då jag säger detta, är det icke min mening att ett enda ögonblick underkänna vigten af *det* skäl, som för Stats-Utskottet måst göra sig gällande i afseende på den betryckta ställningen inom landet, ett skäl, som helt visst båda Kamrarna i de flesta fall komma att gilla och godkänna. Men då det alltså varit nödvändigt att å ena sidan taga hänsyn till det "oafvisliga" deri, att icke låta det allt mera sig öppnande gapet af ett minus i våra statsinkomster allt för mycket vidga sig; har det å andra sidan varit en lika oefftergiftig pligt för Regeringen att klart och tydligt inför Riksdagen förklara hvad för landets sjelfständighet genom dess försvar erfordras; Riksdagen sedan obetaget att, med ett noggrant afvägande af dessa mot hvarandra stridande intressen tillse hvad som kan och bör göras.

Det är en känd sak, att under de sista stora krigen öfver allt i vår verldsdel man funnit alldeles nödvändigt att omändra den viktiga del af försvaret, som heter artilleriväsendet. Detta har också skett i de flesta länder. Enligt generalfälttygmästarens berättelse har förändring här så allmänt vidtagits, att Sverige kvarstår ensamt med de äldsta artilleripjeserna, och jag ser i detta ordet *äldsta* helt lätt de *sämsta*, de *olämpligaste*. Det fans visserligen en tid, äfven sedan Sveriges *stora* ära var förbi, då det svenska artilleriet egde ett aktadt namn; — men, mine herrar! icke ett ögonblick skall jag uppehålla mig vid detta. Det synes icke vara här och icke i vår tid, som man skall tala om de gamla traditionerna. Under den långa fred, som vi åtnjutit, hafva vi vant oss att heldre lystra till klangen af guldets än klangen af stålets. Men är det verkligen allvar med det förra, och vilja vi bibehålla de materiella fördelar, vi onekligen under denna tid tillkämpat oss, fördelar, som endast af oss sjelfve men ingalunda af våra grannar underskattas, torde det vara klart och tydligt för en hvar, att detta icke i längden sker på annat sätt än derigenom, att vi också göra allvar med det senare, och således hålla oss beredda att, när så gäller, försvara dem. Nu vet jag mer än väl, att detta "när så gäller" är en mellansats, som för de flesta betyder det samma, som att vi ingenting behöfva göra, ty "i vår upplysta tid kommer krig icke vidare i fråga". Jag skall till och med om en stund citera en liten mellanmening ur Utskottets utlåtande, hvilken torde ega denna betydelse eller tron på den eviga freden, en tro, som jag icke kan dela med dem af mina landsmän, som hylla den. Helt visst är, att den tid, som står kvar af vår fredstid, måste med hvarje år förkortas. Tror man icke det, är klart, att man hyllar tron på en evig fred, ett tredje kan jag icke se gifvas.

Den, som genomläst generalfälttygmästarens berättelse, finner deraf tydligt och klart, att han för sin del *icke* är af den åsigt, att freden alltid skall fortfara, hvilket är fägningsamt att erfara. Tillika hyser han den åsigten, hvilken sedermera ock delats af krigsministern, Kongl. Maj:ts öfriga rådgifvare och Kongl. Maj:t, att "det är alldeles nödvändigt att ett land, sådant som Sverige, med en fåtalig och föga öfvad armé, måste söka att, beträffande den af alla organisationer oberoende krigsmaterielen, kunna mäta

sig med möjligen blifvande fiender; och ansåge generalfälttygmästaren därför, då ovisst vore, hvad äfven den närmaste framtiden kunde bära i sitt sköte, för sin oafvisliga pligt att fästa Kongl. Maj:ts uppmärksamhet på det oundgängliga behovet såväl af nya fältkanoner som af fullständig utredning med ammunition och materiel för fältartilleriet, oaktadt de för våra förhållanden högst betydliga belopp, som härför måste tagas i anspråk. Af den Kongl. propositionen synes ock, att Kongl. Maj:t fäst sin synnerliga uppmärksamhet på detta förhållande. Men Kongl. Maj:t hade också ett annat mål för sin uppmärksamhet, och det var landets för närvarande betryckta ekonomiska ställning. På denna sist nämnda omständighet har uppmärksamheten också så grundligt varit rigtad, att då generalfälttygmästaren ansåg, att för det ifrågavarande viktiga ändamålet 800,000 kronor erfordrades, Kongl. Maj:t begärt endast 300,000. Utskottet har dock icke funnit skäl att understödja denna begäran, och, oaktadt erkännandet, att vår fältartilleriemateriel i dess nuvarande skick ingalunda, "i händelse af behof", uppfyller de fordringar, som måste derpå ställas, har Utskottets resultat blifvit sådant vi nu finna det. Det var just denna märkliga mellanmening, hvarpå jag ville fästa uppmärksamheten. "Fältartilleriematerielen i dess nuvarande skick" uppfyller icke "i händelse af behof" de fordringar etc. Ja, sannerligen nog tror jag, att den duger i händelse af *icke* behof! Men det är just denna viktiga sak: "i händelse af behof", just denna sak, att ingen kan med visshet veta, om icke nästa år eller året derpå eller inom 5 år kriget förestår, som gör att vigten härvidlag icke får i så hög grad läggas på den tillfälliga penningeställningen, som på det väsentliga behof, landet känner att känna sig tryggadt, i händelse något nu för tiden icke ovanligt skulle träffa äfven vårt land. Men Utskottet tröstar sig, dermed, att under nu rådande oafvisliga nödvändighet att för närvarande så mycket som möjligt inskränka statsutgifterna, kan det icke nu tillstyrka anvisande af något särskildt anslag för anskaffande af ny fältartilleriemateriel, "helst vid gynsammare förhållanden dylik materiel lätteligen kan inom en kortare tid anskaffas". Jag kan icke dela denna Utskottets förhoppning. Hvarifrån skulle denna materiel på kort tid kunna fås? Jag har hört sägas: från de kruppska verkstäderna; men huru lätt kan man icke tänka sig en förveckling af den beskaffenhet, att en dylik beställning icke skulle tagas emot? Eller om vid ett vänskapligt förhållande till Preussen dessa artilleripjeser skulle öfverskeppas till oss, huru lätt skulle icke en annan magt under vår flottas vanmakt kunna hindra det? Eller, hvar skola dessa pjäser annars inom kort så lätt kunna fås? — Jag vet det sannerligen icke.

Men, säger man: det är mycket origtigt att alltid se kriget framför sig, och på grund deraf vilja bestämma en hel hops riksdagsbeslut. Jag vill icke deltaga i något motarbetande af den sparsamhetsanda som nu genomgår Riksdagens åtgöranden; jag har tvärtom deltagit i densamma under förmiddagen och är färdig att göra det i många punkter äfven i eftermiddag. Men det

*Fältartilleri-
materiel.
(Forts.)*

*Fältartilleri-
materiel.
(Forts.)* är en helt annan sak, då det gäller så viktiga saker som denna, och då hvarken den nu begärda summan eller dubbla den snmman, i händelse af olycka, kan framdeles reparera den förlust, som en otidig sparsamhet åstadkommit.

Det är i förmiddags sagt af en bland vår armés framstående personligheter, att huru olika meningarne än i öfrigt må vara i afseende på landets försvar, torde väl alla vara ense derom, att beväringen och dess öfningar äro af den aldra största vikt. Jag gillar denna hans åsigt, men i andra rummet vill jag också säga, att, huru olika våra åsikter om sjelfva organisationen af vårt försvar än må vara, kunna vi väl alla vara ense om, att behofvet af duglig materiel under alla förhållanden blir lika. Det är behofvet af denna dugliga materiel, som jag anser icke hafva blifvit så tillgodosedt, som vederbort.

Och nu, sedan jag sagt min mening, har jag blott ett enda kvar att vidröra, något hvarpå helt visst, enligt de flestes åsigt, hela min argumentation skall falla. Hvad hjälper det att tala om allt detta? säger man. — *Vi hafva ju icke penningar* — och då kan ju ingenting åstadkommas. Detta har blifvit sagdt flera gånger under förmiddagen, men något argument, som innehållit en ratio sufficiens härför, har jag icke hört framdragas. Man vill under den nu rådande tryckta ställningen lefva på samma vis som under de goda tiderna; man vill att om inkomsterna äro under utgifterna, blott söka bringa dem i nödig jemvikt, och man synes icke tänka på, att något annat sätt att gå tillväga finnes. Och dock har Kongl. Maj:t sjelf påpekat ett annat sätt att tänka och handla och gjort förslag derom, och dock har detta icke under hela förmiddagens diskussion blifvit vidrört. Vi hafva finanstullar; vi hafva bevillning. Och då det är fråga om landets sjelfständighet, enligt hvad de sakkunnige — jag åberopar inga andra auktoriteter — framhållit, då har hvarken jag eller någon af Er, mine herrar, rätt att anse sig icke ega annan skyldighet än den att tillse, att befintliga utgifter och inkomster gå ihop.

Det är på grund af dessa skäl, och då jag icke kan finna annat, än att ett land sådant som vårt, aflägsat beläget, skyddadt eller icke skyddadt, hvilket man vill, af sin naturliga beskaffenhet, omgifvet af mäktiga grannar, och då det lätt kan hända en dag — om ock icke att vi tvingas fram i öppet krig — att en diplomatisk förfrågan från en af desse mäktiga grannar framställles, som egentligen innehåller helt enkelt en befallning till den råd- och dådlöse, och som måste med förödmjukelse tagas emot; det är, säger jag, på dessa skäl, som jag anser, att vi icke kunna gå längre ned i den gradation, som vi här finna nemligen från 800,000 kronor till rent af intet, än att lemna bifall till Kongl. Maj:ts förslag, hvarom jag vågar framställa yrkande.

Friherre Klinckowström: Jemte det jag i allo instämmer i den föregående delen af Herr von Kræmers anförande rörande denna punkt, får jag förklara, att jag icke kan följa honom i det slut, hvartill han kommit. Men på åtskilliga talaresh yttrande i

frågan tyckes, som om dessa herrar icke fullt gjort sig redo för hvad som verkligen är i fråga. Till följd af försök, som under några år gjordes af en förenad svensk och norsk artillerikomité, tillsatte Kongl. Maj:t den 12 Juli 1878 en ny svensk-norsk artillerikomité, bestående af 6 personer, för att granska den föregående komiténs arbeten, inkomma med svar på åtskilliga grupper af frågor rörande ny artillerimateriel m. m. Denna komité hade en ganska kort tid på sig för att besvara så ytterst viktiga frågor, som de, hvilka blifvit densamma förelagda; ty komitén sammankom den 1 Augusti och slutade sina arbeten redan den 20 September samma år. Resultaten af dess arbeten äro helt och hållet teoretiska. Den kanon, som af denna komité föreslås, liknar ingen annan europeisk kanon, som blifvit till fullo försökt, och icke heller den kanon, som förordades af den föregående artillerikomitén. Men icke nog dermed, att denna, af den senaste komitén förordade hufvudkanon med bakladdning, var olika alla andra, som blifvit försökta, denna kanon är helt och hållet en teoretisk pjes, som aldrig undergått skjutförsök; men det oaktadt har krigsstyrelsen funnit sig befogad och velat taga på sig det, såsom mig synes, rätt tunga ansvaret att inför Kongl. Maj:t föreslå denna teoretiska kanon till antagande, hvilket ock af Kongl. Maj:t skett genom generalordres af den 4 November. 1878.

*Fältartilleri-
materiel.
(Forts.)*

Genomläser man det utdrag af den senaste artillerikomiténs betänkande, som finnes intaget i krigsvetenskapsakademiens tidskrift, skall man finna, icke allenast, att komitén skiljer sig från den föregående svensk-norska komitén, som verkligen gjorde försöksskjutningar med sin kanon, utan att komiténs ledamöter sinsemellan haft olika åsikter i icke oviktiga afseenden, så att ganska allvarsamma reservationer finnas af två bland komiténs sex ledamöter. Det skulle icke vara tillständigt att ingå i allt för många detaljer rörande denna viktiga fråga, oaktadt jag har alla materialerna framför mig; men jag ber, för att Herrarne litet hvar, som icke äro fackmän, må kunna göra sig ett begrepp om frågans ställning sådan komitén lemnat den från sig, få nämna, att komiténs teoretiska kanon skiljer sig icke obetydligt från den försökspjes, som i afseende på kaliber står den närmast, hvilket är den schweitziska försökskanonen, nemligen i afseende på kanonens absoluta tyngd, dess tyngd jämförd med granatens vikt, kanonens jemte lavettens tyngd, projektilens utgångshastighet, lefvande kraft vid mynningen och förhållandet mellan den lefvande kraften och den afbröstande kanonens vikt. Dessutom yttrar komitén på flera ställen tvifvel, huruvida frågan ännu är fullt mogen och utarbetad. Jag vill blott i de viktigaste fallen anföras dessa komiténs uttalanden, nemligen rörande *projektil-utrustningen*, derom komitén är af olika mening med den föregående komitén, hvad spränggranaten angår; vidare om fördelen af *granatkartesch* framför *ringgranater*, dervid komitén, som förordar de senare, påstår att frågan hade kanske ställt sig något annorlunda, om fullt färdiga *enhetsrör* funnits eller om man åtminstone haft någon säker utsigt att erhålla dylika.

Fältartilleri-
materiel.
(Forts.)

Här synes komitén sålunda allt för snart hafva fattat sitt beslut. Proportionen mellan *granater* och *granatkartescher* bestämes äfven af komitén annorlunda än erfarenheten angifvit den i de flesta europeiska länder utom England. Vidare beträffande *projektil-diametern* bestämdes densamma af nästföregående artillerikomité, hvilken grundade sina utlåtanden på verkliga försök, till 8,15 centimeter, men den senaste komitén bestämde densamma till 8,35 centimeter. Hvad *bakladdningen* vidkommer, så är frågan derom långt ifrån utkampad. Komitén lägger med skäl märke till Armstrongs senaste försök att tillintetgöra gasbränningen vid framladdningkanoner med så kallad gaståtare. Komitén anser dock, att detta system icke kan antagas, innan försök ådagalagt dess fältmässighet m. m., men då genom anställning af dylika försök lösningen af fältkanon-frågan skulle på obestämd tid uppskjutas, så tager komitén hellre på sitt ansvar att förordna bakladdningssystemet. Reservanterne i komitén hafva anfört afvikande mening, hufvudsakligen rörande projektilernas vikt, utrustningen och projektil-diametern. Af allt detta synes, som om denna fråga på långt när icke är så mogen, att den nya hufvudkanonen bort fastställas, och det är på grund deraf, som jag vid remissen af statsverkspropositionen tog mig friheten helt och hållet afstyrka anslag för tillverkning af dylika kanoner. Men på det att försök må kunna anställas, — emedan jag är öfvertygad att om verkliga försök göras med denna endast på papperet existerande kanon, skall det visa sig nödigt att vidtaga åtskilliga kanske icke oväsentliga förändringar med densamma, och då har representationen i ogjordt väder kastat ut penningar för en materiel, som kanske måste omgöras — vill jag förena mig i Stats-Utskottets förslag att bevilja anslag till *ett* batteri; men att, på sätt Herr von Kræmer föreslagit, tre batterier skulle behövas för att verkställa dessa försök, finner jag verkligen öfverflödigt och jag anser statens tillgångar icke för närvarande tillåta något sådant. Om försök anställas med 6 pjäser på *ett* ställe, är detta alldeles tillräckligt för att utröna dugligheten eller odugligheten af denna ideella pjäs, som enligt min tanke i en olycklig stund blifvit af Kongl. Maj:t faststald.

Herr de Maré, Gustaf: Jag begärde ordet under det den ärade ledamoten på kronobergsbänken yttrade sig i värtaliga ordalag öfver Utskottets förslag, ty jag befarade, att han skulle sluta med att tillstyrka Riksdagen bevilja det anslag af 4,602,469 kronor till anskaffande af artillerimateriel som Krigsstyrelsen ansett behöfligt; men innan han hade slutat, fann jag att han talade för bifall till Kongl. Maj:ts proposition, gående ut på att med ett anslag af 243,934 kronor 46 öre och med användande af hufvudtitelns allmänna besparingar till belopp af 56,065 kronor 54 öre anskaffa fem batterier. Frågan har derigenom blifvit reducerad till för oss mera lämplig proportion, och det beror af Riksdagen att afgöra, huruvida Kongl. Maj:ts proposition, Stats-Utskottets förslag eller Herr von Kræmers reservation skall bifallas. Herr

von Kræmers förslag ställer sig midt emellan de båda öfriga, och i detta likasom i många andra fall tror jag man kommer det rätta närmast genom att gå en medelväg. Kongl. Maj:t anser nödigt, att, för anställande af försök med ny fältartillerimateriel, fem batterier anskaffas; Herr von Kræmer åter antager att ett batteri för hvartdera af de tre artilleriregementena skulle kunna åstadkomma den praktiska erfarenhet som behöfves innan man anskaffar flera; Stats-Utskottet slutligen antager att ett batteri skulle kunna cirkulera mellan de tre regementena och försök med detta anställas. Jag försöker i denna likasom i allmänhet i alla de frågor, uti hvilkas afgörande jag deltagar, att ställa mig på en praktisk ståndpunkt, och då synes det mig, som om genom anskaffande af ett batteri för hvartdera af de tre regementena alla de försök, som kunna vara nödvändiga, innan Kongl. Maj:t och Riksdag besluta sig för att fortgå med anskaffning af dylik materiel, skulle kunna blifva fullständigt utförda.

*Fältartilleri-
materiel.
(Forts.)*

Såsom icke fackman vill jag ej inlåta mig på bedömande, huruvida kanonen bör vara af 8,3, 8,4 eller 8,7 centimeters kaliber, och derom lära väl de fleste af Kammarens ledamöter icke kunna bilda sig något sjelfständigt omdöme, utan jag antager för gifvet, att man i denna del måste hysa förtroende till Kongl. Maj:t och till dem, af hvilka Kongl. Maj:t kan skaffa sig upplysningar, ända till dess misstag visat sig vara begångna. Till dess tror jag, att vi icke böra lägga oss i frågan om kalibern. Blifva misstag begångna, må vi hålla oss till dem, af hvilka de begåtts; men att yttra oss om kalibern, ligger utom vår befogenhet och utom gränsen för vårt omdöme. Jag antager sålunda, att den kaliber som har föreslagits är skäl att försöka och i allt fall tror jag icke vi böra spilla många ord derpå.

Återstår då att söka utreda, huru stor materiel bör anskaffas. Det torde då icke kunna bestridas, att det icke är nog med att anskaffa materiel, utan att man ock bör lemna tillfälle för dem som skola begagna densamma att dermed göra sig rätt förtrogne, och då torde också medgifvas, att då vi hafva tre artilleriregementen, och det naturligtvis är genom försök vid dem som en fullständig praktisk utredning skall kunna erhållas, så är det ock tre batterier, som äro behöfliga.

Man har vidare att i fråga om sättet för anskaffning af erforderliga medel välja emellan det som föreslagits af Herr von Kræmer och det derifrån något afvikande utaf grefve af Ugglas. Jag tillåter mig dervid att uttala såsom min mening, att när man beslutar, att en utgift skall göras, man också bör anvisa bestämda medel att fylla behöfvat. I detta afseende har Herr von Kræmers förslag, efter mitt förmenande, ett bestämdt företräde framför Grefve af Ugglas' förslag, då nemligen Herr von Kræmer anvisar af besparingen å reservationsanslaget till värfvade garnisonstruppernas rekrytering och aflöning, en reservation som är så stor att, äfven om man deraf anvisade 200,000 kronor endast två tredjedelar deraf blefve använda. Det finnes dessutom ett annat skäl, hvarför man i närvarande ögonblick icke bör hänvisa på de

Fältartilleri-
materiel.
(Forts.)

allmänna besparingarne, det nämligen att man hänvisar på möjligen blifvande reservationer, hvilka, använda till inköp af artillerimateriel, icke skulle förefinnas den dag, då Kongl. Maj:t och Riksdag möjligen skulle hafva anledning att för andra ändamål taga dem i beräkning. Af dessa skäl anhåller jag få i allo ansluta mig till Herr von Kræmers reservation och hemställer om bifall till densamma.

Herr Statsrådet Rosensvärd: Jag har nära nog blifvit tvungen att åter begära ordet, enär en talare rigtat temligen skarpa beskyllningar mot krigsstyrelsen i afseende på artillerifrågan. Jag ämnar icke här ingå i en artilleristisk diskussion med honom; jag tror, att stället icke vore rätt väl valdt dertill, likasom jag ock vill erkänna, att icke jag vore rätta personen att i detta afseende upprätthålla diskussionen. Jag vill blott med några ord bemöta en del af hvad den värde talaren yttrade. Då han synes så noggrant hafva tagit kännedom om den sista svensk-norska artillerikomiténs arbete, förmodar jag ock, att han tagit kännedom om så väl de olika försökskommissionernas yttranden, som den serie af yttranden, som i denna för fältartilleriets utveckling så viktiga fråga fortgått allt sedan försök började anställas, d. v. s. under loppet af de senare fyra åren. Han skulle då funnit, att en del af de frågor, som borde lösas, redan varit i flera afseenden lösta af svensk-norska artillerikomitéer, och enighet vunnen, innan den sista komitén sammanträdde. Den hade vissa uppgifter sig förelagda och den löste dem. Två reservationer anfördes visserligen i afseende på projektildiametern, hvars ökande med en half millimeter ifrågasattes, och projektil-utrustningen eller förhållandet i antal mellan olika slags projektiler, men för den, som står utanför artillerifacket, kunna nämnda olikheter i åsigt ej hafva sådan betydelse, att han icke måste med full tillförsigt lita på de båda ländernas artilleristyreiser, som mellan de sålunda ifrågasatta, mindre skiljaktigheter förenat sig om vissa bestämmelser. Jag tror, att det ej kan anses vara något vågadt eller oförsigtigt att godkänna en kaliber, hvarom svenska och norska artilleristyreiserna efter fortgående och långvariga försök samt flere komitéers utlåtanden i ämnet förenat sig. Och hvad är det som Kongl. Maj:t fastställt tills vidare? Jo, det är en viss kaliber äfvensom att det skall vara bakladdningssystem. Frågas då: kan den värde talaren framträda och säga: det kan icke konstrueras en duglig kanon med den kalibern och med bakladdning? I så fall har han rätt; men till dess tror jag, att de begge ländernas artilleristyreiser böra ega vitsord i detta fall.

Jag ber nu att få säga några ord i öfrigt med anledning af hvad Herr von Kræmer, med mycken sakkännedom, yttrat i frågan. Enligt generalfälttygmästarens förslag skulle för den nya fältartillerimaterielen anskaffas 204 kanoner. Då nu Kongl. Maj:t vid denna riksdag icke föreslagit anskaffande af mer än 30 kanoner, ligger redan deruti, att Kongl. Maj:t, utom det att hänsyn tagits till den tryckta penningtiden, velat gå med försigtighet

till väga. Jag tror mig ock kunna säga, att, om Riksdagen välvilligt omfattat förslaget till införande af den nya fältartilleriematerielen och beviljat anslag till fem batterier, det skulle varit mer än antagligt, att Kongl. Maj:t af medel, som han skulle bjudit till att på ett eller annat sätt förskottera, redan i år anskaffat åtminstone ett batteri pjäser med tillhörande lavetter, just för att göra försök med denna "teoretiska" kanon för att utröna, huru den toge sig ut i praktiken, innan han anskaffade de återstående kanonerna. Jag vill tillägga, att den kaliber, som nu blifvit på tillstyrkan af de begge rikenas artilleristyreiser fastställd, redan finnes just för bakladdningskanoner adopterad i Schweiz. Hvarför man egentligen velat antaga något mindre kaliber är att försök äfvensom teori, understödd af erfarenheten, visat, att man med en sådan kaliber kan åstadkomma en något så när lika kraftig materiel, som med en något större kaliber och tillika vinner den stora fördelen, att materielen blir mindre tung och följaktligen mera lätthandterlig och passande för vårt kuperade land. Redan den omständigheten, att en dylik kaliber blifvit vald af ett sådant land som Schweiz, torde tala för att den icke är så opraktisk för ett kuperadt land. Men, som sagdt, jag lemnar den frågan å sido. Oförsigtighet tror jag icke blifvit af Kongl. Maj:t begången, och det har äfven varit Kongl. Maj:ts afsigt att iakttaga försigtighet, då fråga skulle uppstå om att göra beställningar.

Fältartilleri-
materiel.
(Forts.)

Här har nu blifvit ifrågasatt, enligt Herr von Krämers reservation, att Kongl. Maj:t skulle lemnas frihet att förfoga för ändamålet öfver den besparing, som finnes på anslaget till värfvade arméns rekrytering och aflöning. Man har uppgifvit denna reservations belopp. Jag har ansett mig böra konstatera, att verkligen vid utgången af år 1878 visat sig en reservation af 327,000 kronor, och jag bör också lemna den upplysning, att, då anslaget i riksstaten är uppfördt med 859,000 kronor, deraf för året utgått endast 828,000 kronor, så att alltså en liten behållning här uppkommit. Jag ber dock få i förbigående nämna, att de böcker, ur hvilka dessa upplysningar hemtats, egentligen icke äro annat än löpande kassakonton och följaktligen icke med visshet kunna uppgifva, huru utgifterna för år 1878 ställa sig, när alla räken-skaperna inkommit. Nämnda sifferuppgifter lemna emellertid ganska stor trygghet för det antagande, att reservationerna från föregående år icke skola behöfva för detta år i någon väsentligare mån anlitas. Med anledning häraf har jag införskaffat upplysningar rörande rekryteringsförhållandena under det sist förflutna året. Stats-Utskottet har fått del af skilnaden mellan vakanserna vid årets början och slut, men jag kan upplysa, att rekryteringen i det afseendet varit temligen lätt i år, att den kostat relativt mindre än under föregående år, hvilket naturligen beror på de mindre tillfällena till arbetsförtjenst och den dermed sammanhängande större hågen att gå in i den värfvade armén. Huru länge ett sådant förhållande kan fortfa, blir en annan fråga. Det är emellertid så ställdt med detta anslag, att två olika ändamål dermed tillgodoses, nemligen rekryteringen och aflöningen. Ju större antal vakanser

*Fältartilleri-
materiel.
(Forts.)*

finnas, ju större blifva besparingarna på aflöningsmedlen. Ett större antal vakanser i allmänhet visar, att rekryteringen blir svår, och då ökas kostnaden för rekryteringen, men tillgångar till bestridande deraf beredas till en viss grad genom besparingarna å aflöningsmedlen. Emellertid kunna ganska lätt sådana förhållanden inträffa, att rekryteringen kan försiggå, men värfningskostnaden växer och växer i större proportion än besparingarne å aflöningsmedlen. Det kan således vara oförsigtigt att allt för mycket anlita dessa reservationer i ty fall att man under berörda förutsättning måste åter komma till Riksdagen och begära understöd, i likhet med hvad så många gånger under tiden från och med 1873 ända till 1877 nästan årligen skedde. Jag vill likväl icke neka, att, om Riksdagen lemna Kongl. Maj:t rätt att, i den mån han finner sådant vara med anslagets ändamål öfverensstämmande, få af reservationerna använda hvad han finner kunna tagas för det ändamål, Riksdagen sålunda bestämt, det är sannolikt att någon summa deraf skall kunna blifva att härför tillgå. Jag har ansett mig böra lemna dessa upplysningar.

Herr Jöns Pehrsson: Jag förundrade mig alldeles icke på förmiddagen, då det var fråga om skrifvelse till Kongl. Maj:t rörande inskränkning i beväringssmanskapets vapenöfningar, att de generaler, som vilja grunda vårt försvar på värnpligten, lade sig emot detta. Icke heller förvånade det mig, att Kammarrens ärade ålderspresident, som arbetat så nitiskt för allmän värnpligt, lade sig deremot, och jag undrar icke på att, då bifall till skrifvelsen skulle kunna betyda, att denna Kammare icke ville fortsätta med en beväringssinstitution, vi förlorade med tre röster. Men vid den föreliggande frågans behandling blef jag något förvånad, då vårt läns ärade höfding uppträdde så varmt och försäkrade, att vi icke hade artillerimateriel, som vore användbar. Dessa ord torde kanske länge få qvarstå i riksdagshandlingarna, så länge krigsvetenskapen går framåt och det ena efter andra omändras. Om jag icke misstager mig, beviljade sista Riksdagen anslag till anskaffning af dylik materiel, och jag föreställer mig, att krigsstyrelsen då icke gjorde som för tolf år sedan, då det var fråga om anskaffning af gevär, då krigsstyrelsen fortsatte att tillverka odugliga gevär blott för att sysselsätta arbetarne vid gevärsverkstäderna. Jag tror icke, att det står så illa till, som den ärade höfdingen vill påstå, att vårt försvar, äfven om man icke är optimist, måste anses sämre nu än förut. Jag tror det icke, men skulle så vara förhållandet, frågar jag, om man kan finna något kraftigare skäl än detta för att icke bevilja något? Det vore ju då en dårskap att bevilja ytterligare medel. Till slut vill jag endast beklaga, att den ärade talaren icke förra riksdagen uppträdde så varmt som nu; om han det gjort, tror jag, att försvarsfrågan hade varit ett steg närmare framåt. Det gör mig detsamma, om Utskottets eller reservanternas förslag bifalles, men jag tror, att vi kunna bifalla reservationen.

Herr Montgomery Cederhielm: Så vidt jag kunnat finna, *Fältartilleri-
materiel.
(Forts.)* hafva i afseende på den föredragna punkten framstälts tre olika förslag: det ena innefattadt i Kongl. Maj:ts proposition, det andra i Stats-Utskottets hemställan, och det tredje i Herr von Kræmers reservation. För bifall till Kongl. Maj:ts proposition har en ärad ledamot från Kronobergs län yttrat sig i ett vackert och i vissa delar, kan man säga, till och med poetiskt föredrag; men jag får dock anmärka, att den närvarande tidpunkten icke synes mig vara den rätta för att anslå de högstämda fosterländska tänkesätten eller att anspela på faror och på nödvändigheten att tänka på vårt försvar. I detta ögonblick tyckes hela Europa vara ganska trött vid den stora strid, som alldeles nyss förekommit, och det finnes ingen anledning att tänka, det vi skulle i den närmaste framtiden råka i något slags fara. Men skulle så än ske, reda vi oss i alla fall ändå icke genom bifall till hvad Kongl. Maj:t här föreslagit, utan skulle en sådan eventualitet alldeles oväntadt inträffa, så få väl vi, på samma sätt som andra förut gjort, beställa hos Herr Krupp våra 204 kanoner, hvilket är allt som behöfves och går obegripligt lätt att inom få månader bekomma. Att Kongl. Maj:ts förslag nu skulle vinna Riksdagens bifall, därför finnes ingen sannolikhet. Herr Statsrådet och chefen för Landtförsvarsdepartementet har icke heller, så vidt jag rätt uppfattat saken, yrkat bifall till Kongl. Maj:ts proposition. Då återstå de begge andra förslagen, Stats-Utskottets och Herr von Kræmers. Dessa båda förslag stå hvarandra ganska nära, och den, som vill bifalla Utskottets förslag, kan just icke hafva synnerligt emot Herr von Kræmers; men några skäl äro likväl att märka, hvilka synas mig tala för att Utskottets förslag borde föredragas framför Herr von Kræmers. Han vill hafva tre batterier, ett åt hvarje artilleriregemente. Nu är förhållandet, att den öfning, som afses, väl hufvudsakligen skall bestå i skjutförsök. Men för de ifrågasvarande kanonerna med deras stora skottvid hafva vi blott ett dugligt skjutfält, nemligen det för Göta artilleriregemente på Tånga hed. Svea artilleriregemente har, som bekant, icke något skjutfält, och äfven det af Vendes artilleriregemente begagnade är icke tillräckligt för dessa nya kanoner. Således kunde redan detta vara ett tillräckligt skäl för att använda blott ett batteri till en början. Men det finnes äfven ett annat skäl att nu bifalla Stats-Utskottets förslag. Enligt det samma skulle Kongl. Maj:t erhålla rätt att för ändamålet använda ej mindre de af Kongl. Maj:t ifrågasatta besparingarna å 56,065 kronor 54 öre, än äfven erforderligt belopp utaf de besparingar, som i öfrigt kunna inom hufvudtiteln beredas. Herr von Kræmer har bestämdt uttalat på *hvilka* besparingar denna anordning skulle göras, nemligen på reservationsanslaget til värfvade garnisonstruppernas rekrytering och aflöning. Grefve af Ugglas instämde visserligen med Herr von Kræmer, men ansåg lämpligare att sätta: erforderliga belopp af medel, som kunna beredas dels af allmänna besparingarna dels ock af behållningarna å reservationsanslagen under fjerde hufvudtiteln. Det synes, att Grefve af Ugglas var något osäker, huru vida det vore lämpligt

*Fältartilleri-
materiel.
(Forts.)*

att anvisa medlen bestämdt på de af Herr von Kræmer uppräknade besparingarna allenast. Med dessa besparingar förhåller det sig så, att, när de uppgåfvos utgöra omkring 3,000,000, hemtades denna uppgift ur 1876 års rikshufvudbok, det sista år, för hvilket räkenskaperna afslutats. Huru stora dessa besparingar i närvarande stund äro, vet man icke med vissnet; man talar blott om att man har anledning förmoda, att sådana besparingar finnas. Jag tror då, att när saken förhåller sig så, man bör gå försigtigt till väga, och äfven detta är ett skäl, hvarför man bör bifalla Utskottets förslag, hvilket innefattar den minsta anvisning på besparingarna, då deremot Herr von Kræmers förslag afser större kostnader och följaktligen större anvisning på besparingarna. På grund af hvad jag sålunda anført får jag vördsamt hemställa om bifall till Utskottets förslag.

Herr von Kræmer: Min granne på bänken har delat mina betänkligheter i afseende på möjligheten deraf, att vid utförandet och pröfningen af den föreslagna kanonen oväntade omständigheter skulle kunna visa sig, hvilka skulle störande inverka på det resultat, hvartill man förut endast på kalkylens väg kommit; men jag kan icke neka till, att han gaf mig litet mer hjälp, än jag önskat. Han har gått längre i betänkligheter, än jag vågat göra. De olikheter, han påpekade mellan den schweiziska modellen och den hos oss föreslagna, äro efter mitt förmenande icke så väsentliga, som han tycktes föreställa sig. Att genomgå siffrorna i fråga om alla de artilleristiska synpunkter, han påpekat, skulle lätt låta sig göra, men icke utan en vid ett tillfälle som detta väl stor vidlyftighet — för att derföre nu endast fästa mig vid ett par af de mest karakteristiska omständigheterna, må anföras, att den schweiziska projektilens belastning, d. v. s. den vikt, som faller på en viss area af projektilens genomskärning, uttryckes genom siffran 118; hos vår förslagsmodell är motsvarande tal 117. Det är, som man finner, en ofantligt liten skilnad. I afseende på utgångshastigheten står den schweiziska kanonen med 460 meter i sekunden mycket nära vår föreslagna, der denna hastighet skulle blifva 450 meter i sekunden. Längden af projektilen till den schweiziska kanonen är föreslagen dels till $2\frac{1}{2}$ gånger kalibern, dels till $2\frac{8}{10}$, och vid den hos oss ifrågasatta modellen till $2\frac{8}{10}$. Jag vågar således påstå, att skilnaden icke är så väsentlig som min granne påstått; men skilnad finnes i alla fall, och det var derifrån jag utgick, att en skilnad, om än aldrig så liten, kunde vid det praktiska pröfvandet ändå befinnas hafva verkat störande på det resultat, som förut blott på kalkylens väg erhållits. Hvad åter beträffar de armstrongska försöken, eller att söka bibehålla framladdningssystemet genom anbringande af så kallade gastätare, så hafva dels dessa försök blifvit utförda endast med gröfre kanoner; och i sig sjelfva hafva dessa försök blott varit en af dessa företeelser, som allt jemt framträda vid öfvergången från ett system till ett annat alldeles nytt. Man vill så gerna söka bibehålla det gamla kära systemet, om än med några förbättringar, ungefär som, när bakladdning först

föreslogs till införande å gevären, man försökte sig en tid med kammarladdning, innan man kunde besluta sig för verklig bakladdning. Men jag återkommer till att en skilnad finnes, och det är just för att jag tror, att till följd häraf något oförutsedt i resultatet *kan* uppstå, som jag vill att fullständiga försök först skola ega rum. Man har sagt, att för dessa försök det skulle vara tillräckligt att hafva ett fullständigt batteri vid ett af artilleriregementena. Ett batteri är visserligen bättre än intet, men efter mitt förmenande vore det bättre att hafva ett batteri vid hvart och ett artilleriregemente. Jag påpekar särskildt fördelen af mitt förslag derutinnan, att ett regemente finge anställa försök med fullständig ny materiel, så väl kanoner som anspann och vagnar, men att de begge andra regementena, hvilka skulle erhålla materiel af den nya modellen blott hvad kanoner och förställare vidkomme, skulle få försöka denna materiel, apterad till de befintliga vagnarna och fordonen af äldre modell. Som dock en del af den gamla materielen under lång tid skulle ingå i vår utrustning, blefve försöken alltså fullständigare, om de finge anställas äfven i förening med denna gamla fordonsmateriel.

En ärad talare har yttrat, att de försök, som skulle komma i fråga att anställas, egentligen skulle vara skjutförsök. Ja, till blotta skjutförsök kunde visst ej behövas mer än några få kanoner, om försöken leddes af en teoretiskt bildad och praktiskt öfvad, fördomsfri officer. Men frågan gäller äfven att se, huru den nya materielen tager sig ut vid exercis, marsch och handtering i allmänhet af truppen, och det är af ofantlig vigt att öfvertyga sig om att trupperne förstå sig på att riktigt sköta denna materiel med sin invecklade bakladdningsmekanism.

Jag vill ytterligare blott påpeka en af skilnaderna mellan den hos oss nu föreslagna kanonen och t. ex. den danska. Den danska kanonen väger med lavett och pjes 1,020 kilogram, då vår är afsedd väga 975 kilogram, alltså 45 kilogram eller något öfver 5 lispund mindre. Den skilnaden i vigt tror man icke skall hafva något inflytande på skjutningen, men den *kan* möjligen hafva det. Säkert är, att det behöfver utrönas, huruvida den fördelen, som man med materielens lättare beskaffenhet åsyftat, eller att på vårt lands kuperade terräng kunna lättare framföra pjeserna — ty nu mera kan man icke, såsom i forna tider Cardell, köra fram mot fienden på nära afstånd samt brösta af och öfversålla honom med kartescher, ty då blifva med nutidens gevär anspannen nedskjutna, utan man måste stanna, der dessa ännu erhålla betäckning, hvarefter det är artilleristernes sak att skjuta fram kanonen i position; därför är det så angeläget, att materielen blir mindre tung, då den skall med handkraft framskjutas — huruvida, säger jag, denna fördel är af den stora betydelse, att man därför bör uppoffra någon af fördelarne i afseende på sjelfva skjutningen. Det är detta, som skall utrönas vid försöken; och gifvet är, att dessa skola lemna ett tre gånger så säkert och fullständigt resultat, om de anställas på tre olika ställen, än på ett. Hela skilnaden i kostnad blir högst 100,000 kronor, och då behofvet af en före-

Fältartilleri-
materiel.
(Forts.)

gående undersökning här blifvit erkänt, synes man mig icke böra hafva betänkligheter mot att göra denna undersökning så fullständig, att man sedermera må kunna med full kännedom och visshet fatta beslut i denna stora och viktiga fråga. Icke löper vår självständighet någon fara genom detta dröjsmål. Snarare vinnes större säkerhet dermed, ty när man sedan beslutar, vet man att man skaffat sig något, som verkligen duger; och skulle dessförinnan krigiska förvecklingar uppstå, så veta vi, att på ofantligt kort tid kan utifrån anskaffas nödig materiel. Så förskaffade sig Tyskland på 1½ år 3,000 kanoner under kriget med Frankrike, och Ryssland lät under sista kriget leverera åt sig 300 kanoner i månaden.

Herr Ekman, Carl: Jag hoppas, att Kammaren tillgifver mig, då jag ber att få yttra några få ord, helst under min mångåriga riksdagsmannaverksamhet den särskilda ställning, jag intager i frågan om artillerimateriel, alltjemt föranlett mig att i sådana frågor, som den nu föreliggande, icke tillstyrka Kammaren att fatta beslut i den ena eller andra riktningen.

Jag tror, att det första man har att tillse vid denna fråga är, huru vida den artillerimateriel, som hitintills kunnat anskaffas inom landet, är fullt nöjaktig. Vid de jemförande skjutförsök, som hittills blifvit verkställda mellan kanoner, tillverkade inom landet, och sådana, förfärdigade vid utländska verkstäder, har det visat sig, att de inom landet tillverkade kanonerna rätt väl och jag tror mig våga säga fullt ut mätt sig med sådana, som anskaffats från utlandet; men vid en fortsatt skjutning hafva de inom landet tillverkade snart blifvit utbrända och derigenom visat sig på långt när icke motsvara alla de anspråk, som kunnat ställas på dem, i lika hög grad med de utländska. När detta nu genom jemförande försök ådagalagts, tror jag, att deri ligger tillräckligt bevis för nödvändigheten af att förbättra den artillerimateriel, vi nu hafva. En talare på elfsborgsbanken har trott, att detta möjligtvis kunde ske genom användande af gastätare, en inrättning som fästes på bakre delen af projektilen och utvidgar sig vid skottets aflossande samt derigenom hindrar utbränning i refflorna, men användande af sådana gastätare skulle ovilkorligen komma att medföra ökad tyngd hos materielen. I ett sådant land, som vårt, är det af vikt att söka erhålla en materiel så lätt som möjligt, hvilken kan utan svårighet transporteras och komma fram, hvadan jag tror, att i detta af mig anmärkta förhållande ligger tillräcklig anledning att icke bygga förhoppningar på användande af den konstruktion, som af den ärade talaren blifvit omnämnd. Med anledning af den siste talarens yttrande, att sådana gastätare användas allenast på fästningskanoner eller gröfre kanoner, vill jag nämna, att jag från England fått mig tillsänd en gastätare, som varit afsedd att användas för fältkanoner.

Hvad nu särskildt konstruktionen beträffar, är min uppfattning härvid, likasom i fråga om alla andra fall der det rör antagande af konstruktioner för krigsmateriel, att Riksdagen icke bör påtaga

sig något ansvar derutinnan. Jag är nemligen fullt förvissad derom, att Kongl. Maj:t, innan han skrider till beställning, låter utreda denna fråga, så vidt behöfligt är, för att vara säker att vid beställningen erhålla sådan materiel, som motsvarar behovet. Jag vill således icke tillåta mig att i detta afseende yttra något. Jag ber endast att, med stöd af hvad jag nu yttrat i frågan, få tillstyrka, att Kammaren måtte bifalla denna anslagsbegäran, hvarigenom det blir möjligt för Kongl. Maj:t att anskaffa *någon* ny fältartilleriemateriel. När jag detta gör, ansluter jag mig i afseende på sättet för medlens anskaffande till Herr von Kræmers i reservationen framställda förslag. Jag gör detta så mycket hellre, som deri anvisas en särskild reservation att för ändamålet användas, och jag för min del tror det vara ganska betänkligt, om Kammaren skulle säga, att det står Kongl. Maj:t fritt att dertill använda hvilka reservationer under hufvudtiteln som helst. Jag yrkar sålunda bifall till Herr von Kræmers förslag.

*Fältartilleri-
materiel.
(Forts.)*

Herr Mannerskantz: Efter de yttranden, som blifvit afgifna af de många reservanterne från denna Kammare, tager jag för gifvet, att det af Herr von Kræmer uppställda och af många andra talare inom Kammaren biträdda förslag vinner stor pluralitet i Kammaren. Men då det möjligen ännu kan finnas en och annan, som är tveksam om hvad han i detta fall bör göra, ber jag få framhålla hvarom frågan egentligen är. Här har tvistats emellan ett par talare om kalibern, skottvidden m. m., som i afseende å den nya kanonkonstruktion, som är i fråga att införas, kan vara af vikt, men här har ingen förnekat, att vår nu varande artilleriemateriel icke är sådan den bör vara utan står långt tillbaka för den nya, mycket förbättrade materiel, som andra folk under de senare åren förskaffat sig; och det är sorgligt och beklagligt att så förhåller sig, men då framsteg göras inom olika länder i detta afseende, är man absolut tvungen att åtaga sig ständigt nya uppoffringar för att följa med förbättringarne, så vida man icke vill äfventyra, att den personal, som man vid artillerivapnet underhåller i fullkomligt godt, ja i utmärkt skick, skall i krigets stund visa sig oduglig att någonting verksamt kunna uträtta, och allt som på densamma påkostats vara förfeladt och bortkastadt. Ty om man nödgas rycka emot en fiende med materiel, som icke kan röra sig med samma hastighet eller skjuta på samma afstånd och lika fort eller lika väl som fiendens, så måste man, huru skicklig personalen än är, ovilkorligen blifva slagen. Ett af de mest kraftiga försvarsmedel vi i vårt land kunna hafva är dock att ega ett starkt och kraftigt artillerivapen med en väl vald, efter tidens bästa fordringar lämpad materiel med ett i densammas skötande öfvadt så väl manskap som befäl. Vi må beklaga oss huru mycket som helst öfver att vi med stor kostnad få göra om den på sin tid fullgoda materiel vi hafva haft förut, så äro vi dock nödsakade göra det, och då nu icke är fråga om annat än att enligt reservanternes förslag göra försök vid alla tre våra artilleriregementen om den föreslagna materielens praktiska an-

Fältartilleri-
materiel.
(Forts.)

vändbarhet ute på fältet och under manöver och skjutning och att derigenom förvandla den här behandlade s. k. teoretiska kanonkonstruktionen till en berömd praktiskt duglig kanon, så må man väl anslå härtill erforderliga medel. Den, som vill komma fram med en annan teori om huru vår nya kanonmodell rätteligen bör vara konstruerad, kan gerna låta sin åsigt för närvarande fara och möjligen återkomma till densamma framdeles, innan det ifrågakommer att definitivt antaga ny materiel och förse hela artilleriet dermed. Det finnes dessutom ett annat skäl, hvarföre man bör föredraga reservanternes förslag, som jag icke hört någon framhålla, det nemligen att icke blott lemna alla tre regementena tillfälle se och pröfva, om den nya materielen är så i alla afseenden fördelaktig eller icke som den bör vara, utan äfven låta deras personal af befäl och manskap få öfva sig icke blott med rättsskjutningsförsök, utan ock på många andra sätt vid den nya, den ganska mycket olika materielens användning, deri praktisk färdighet behöfver förvärfvas, och ju förr den bibringas regementena dess mera i en snar framtid, då fullständig ny materiel för hela vapnet *måste* anskaffas, kommer dem till godo; ty sättet att använda den efter ett alldeles nytt system konstruerade materielen måste, äfven om någon jemkning skulle ske af kanonmodellen, komma att med några mindre förändringar blifva detsamma. Låter man alla tre regementena få göra försöken, pröfvar man derigenom materielens duglighet på mer omfattande sätt och ger personalen tillfälle att få den erfarenhet, som är behöflig för skötande af en materiel, som är väsentligen olika mot den som förut begagnats.

Återstår då blott att tillse, huru vida man har råd att göra det som reservanterne föreslagit — men, i det hänseendet vill jag hemta ett stöd ur det praktiska lifvet. Den t. ex. som eger byggnader eller fartyg låter visserligen under dåliga tider de förbättringar eller iståndsättningar, som icke äro allt för angelägna, hvilat tills vidare, gör icke några stora reparationer, skaffar sig icke några nya inventarier eller andra tillbehör, men icke låter han bli att brandförsäkra sin byggnad eller assurera sitt fartyg, ty det vore oklokt och kunde föranleda till sedan oersättliga förluster. Så bör ock staten göra; den må i öfrigt spara, men icke å det, som för landets försvar är oundgängligt nödvändigt. Här har en ledamot från Stats-Utskottet sagt, att det vore oklokt hänvisa på reservationer, som man icke vet huru vida de finnas, och jag skulle möjligen härutinnan hafva velat rätta mig efter hans uppfattning, men just det förhållande att de ledamöter, som på förmiddagen ville, att man skulle göra upp budgeten så att den ginge i hop, föreslagit denna utväg, bevisar, att de, som lika länge som den ärade talaren suttit i Stats-Utskottet, gjort sig förvissade om, att sådana medel verkligen finnas, och när dessutom Herr Krigsministern icke yttrat att han anser denna utväg att bereda tillgång för anskaffande af de tre batterierna vara alldeles omöjlig, tror jag, att man med fullkomlig trygghet kan anvisa

medlen derifrån, hvarför jag ock förordar bifall till Herr von Kræmers förslag.

*Fältartilleri-
materiel.
(Forts.)*

Herr Wennerberg: Då jag funnit att jag varit den ende, som bestämdt yrkat bifall till Kongl. Maj:ts proposition, och jag derjemte hört ganska många, med hvilka jag trott mig liktänkande, endast yrka bifall till Herr von Kræmers förslag, afstår jag från mitt första yrkande och ansluter mig till dem, som hemställt att Herr von Kræmers förslag måtte bifallas.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, och Herr Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till den förevarande punkten och dels bifall till den af Herr von Kræmer m. fl. vid punkten fogade reservation; framställde Herr Talmannen först proposition på bifall till punkten, hvarvid svarades många nej, blandade med ja, och sedermera proposition på antagande af Herr von Kræmers reservation, då svaren utföllo med många ja, blandade med nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

Votering begärdes; till följd hvaraf uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

”Den, som bifaller Stats-Utskottets hemställan i 15 punkten af utlåtandet N:o 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, antager Kammaren den af Herr von Kræmer vid punkten fogade reservation.

Omröstningen företogs och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—32.

Nej—71.

16:de punkten.

mom. a.

Herr Wijkander: Jag förstår väl, att, då ingen af de förtroendemän, som denna Kammare insatt i Stats-Utskottet, reserverat sig i denna fråga, det är förgäfvets att nu begära ändring i Utskottets förslag, men vid den näst föregående punkten yttrade en representant från Kronobergs län en åsigt, som jag delar, nemligen att det finnes utgifter af den beskaffenhet, att, då Konungen begär medel till deras bestridande, det är representationens

pligt att utan afseende å tillgångarne svara ja, en *pligt* att anskaffa medel. Bland dessa utgifter äro sådana, som förekomma under denna punkt. Det är efter min uppfattning en *pligt* hos representationen att, när man har ett nytt tidsenligt fäste, sådant som Oscar Fredriks borg, och tidsenliga kanoner, också tillse, att det finnes tillgång på tidsenliga projektiler, en *pligt* att, när man saknar behöfligt positionsartilleri, bevilja medel, som göra det möjligt att anskaffa hvad som saknas, och fortsätta med en anskaffning, till hvars påbörjande medel redan blifvit beviljade. Då sålunda efter min åsigt Riksdagen icke bör pruta på ett anslag sådant som detta, anhåller jag att få till Kammarens protokoll antecknadt, det jag anser, att detta anslag bort af Stats-Utskottet tillstyrkas och af Kammarerna beviljas.

Öfverläggningen förklarades slutad och momentet bifölls.

mom. b.

Bifölls.

*Bestyckning
af Karlsborgs
fästning.*

17:de punkten.

Grefve Lagerberg: Såsom herrarne kanske sett af betänkandet, har jag vid denna punkt anført min reservation och yrkat, att Riksdagen måtte för ifrågavarande ändamål bevilja ett anslag å 100,000 kronor. Jag vill icke trötta Kammarerna med att upp-repa de skäl, som föranledt mig till detta yrkande. Då denna fråga förevar till behandling vid sistlidne riksdag, beviljade Kammarerna efter en liflig diskussion ett belopp af 100,000 kronor, oaktadt Kongl. Maj:t begärt 300,000 kronor. Nu har Kongl. Maj:t nedsatt sin begäran till 200,000 kronor, och jag har föreslagit 100,000 kronor. Det synes af det korta betänkandet, att kostnaden för bestyckningen varit afsedd att utgå under 10 år med 300,000 kronor om året. Att då helt och hållet vägra anslag för ett år och således icke arbeta på att så småningom få bestyckningen färdig, synes mig vara oklokt. Läger jag härtill, att kanontillverkningen är en industri inom landet, som vi väl ej under dessa tider af ekonomiskt betryck böra helt och hållet nedslå, finner jag häri ett ytterligare skäl att yrka bifall till min reservation.

Herr von Kræmer: I motsats mot den siste talaren får jag anhålla, att Kammarerna ville bifalla Stats-Utskottets förslag. Här är nemligen en af dessa punkter, der man kan göra en stor besparing för att reglera staten, för hvilket ändamål vi ju i år måste anstränga alla våra krafter. Detta är hufvudsaken, men dertill kan också läggas, att om något arbete kan sägas vara för ögonblicket föga brådskande, så är det bestyckningen af en fästning, som icke på långliga tider, kanske aldrig blir fullt färdig, emedan den, enligt hvad man nu temligen allmänt är ense om, icke kan göras försvarbar, med mindre ytterligare en fästning anläggas

på en beherskande punkt. Då således denna fästnings framtid ännu är obestämmd, synes mig, att med densammes bestyckning icke något brådskar. En annan omständighet ber jag att här få påpeka, nemligen att i planen för bestyckningen af Karlsborgs fästning ingick, att ett stort antal 3,24" kanoner skulle användas. Om nu, hvilket icke kan dröja länge, vårt nuvarande fältartilleri utbytes emot ett annat, blir en hel del 3,24" mynningsladdningskanoner tillgängliga, hvilka då icke kunna bättre användas än till att, enligt bestyckningsplanen, uppställas på Karlsborg. Jag ser inga betänkligheter i att uppskjuta frågan och yrkar derföre bifall till Utskottets betänkande.

*Bestyckning
af Karlsborgs
fästning.
(Forts.)*

Herr Statsrådet Rosensvärd: Jag kan icke annat än beklaga, att Utskottet med anledning af, såsom det säger, statsverkets klena tillstånd ansett sig böra för närvarande afstyrka allt anslag på denna titel. Äfven med ett anslag af 300,000 kronor om året skulle det dröja i tio år för att få bestyckningen af de snart färdiga fästningsverken fullbordad, men då denna summa vid förra riksdagen nedsattes till 100,000 kronor, blir det en ganska betydlig lucka att under kommande tider fylla, hvilket skulle ännu mera blifva förhållandet nu, derest anslaget för 1880 nedsattes till intet; och om vi också få goda tider, tror jag icke att man kan räkna på att då med ens få ersättning för de förlorade åren.

Under sådana förhållanden kan jag icke annat än yrka bifall till reservanternes förslag.

Herr Abelin: Utskottet, som förmenar att tillgångarnes knapphet nödvändiggör utsträckning i tiden för fästningens fullbordande, drager deraf den slutsatsen, att ett skyndsamt anskaffande af bestyckningen för närvarande ej kunde anses vara af oafvisligt behof påkalladt, och hemställer på grund deraf, att det till bestyckningen äskade anslagsbelopp ej må af Riksdagen beviljas. Konsekvensen af detta Utskottets resonnement kunde blifva, att man ett eller annat decennium härefter, då denna fästning ännu icke torde vara till alla sina delar fullt färdig, icke skulle hafva någon enda kanon att dermed försvara densamma och de inom den hopade dyrbara förråd. Det enda rätta synes vara, att, i den mån de särskilda fästningsverken blifva färdiga, bestycka desamma. Hufvudvallen är nu färdig, och ett första stadium af försvarbarhet skulle redan nu vara vunnet, derest vallen vore bestyckad. Nu är den icke detta, och det dyrbara verket är derföre för försvaret af intet eller så godt som intet värde. Måhända föreställer man sig, att äfven här kanoner skulle kunna vid blifvande krigsutbrott med lätthet anskaffas, men utom det att de kanoner, som här komma i fråga att uppställas, äro af beskaffenhet att icke kunna när och hvar som helst erhållas, torde de utomordentliga åtgärder på alla områden, som vid sådana tillfällen taga krigsstyrelsens tid och omsorger i anspråk, likasom de oändliga kostnader, som då för allahanda behof påkallas, göra det till en oafvislig pligt att, medan tid är, söka fylla sådana för försvaret oundgängliga

*Bestyckning
af Karlsborgs
fästning.
(Forts.)*

behof, som, då krig utbryter, icke kunna tillfredsställas. Ett sådant behof är detta, och jag hemställer därför, att Kammaren måtte tillgodose det, så vidt möjligt är, och, der Kammaren icke vill lemna bifall till Kongl. Maj:ts förslag, förena sig i det af Grefve Lagerberg framställda yrkande.

Grefve Beck-Friis: Anledningen hvarför jag biträdt den af Grefve Lagerberg afgifna reservation har varit den, att jag anser, att då bestyckningen af Karlsborgs fästning är ett oafvisligt behof, hvars tillfredsställande statens säkerhet kräfver, vi icke, genom försättande af den tid, som för fästningens fullbordande erfordras, och genom att taga för mycket inflytande af det tryck, som den ekonomiska ställningen i detta ögonblick utöfvar på oss alla, böra ställa så till, att genom ett uppskof förorsaka ett afbrott i den industri, som tillverkningen af kanoner utgör för vårt land. Herrarne veta alla, att under debatten om jernvägsmaterielens förfärdigande man yrkade att, så vidt möjligt var, få denna materiel förfärdigad inom vårt eget land. Samma skäl, som föranledde detta yrkande, synes mig föreligga äfven här. Man kan icke bestrida, att, då behofvet gör sig gällande, man kan från utlandet anskaffa hvad som i ena eller andra afseendet behöfves, men jag tror likväl, att det vore öfverensstämmande med god hushållning, om man vidmakthölle de verkstäder för kanontillverkning, som redan finnas i vårt land, och det är väsentligen på denna grund, som jag anser, att man icke genom ett afbrott i beställningarne hos dessa verkstäder skulle urståndsätta de inhemska näringarne att hafva sitt dagliga bröd. När vi komma till en annan hufvudtitel, skola herrarne finna att genom den kontinuitet i beställningar, som der åvägabragts, det nu lyckats oss att inom landet tillverka hela den materiel, som för statens jernvägar erfordras, hvilket icke hade varit möjligt, om icke Riksdagen beviljat anslag till ungefärligen samma belopp det ena året som det andra. Skulle vi nu göra ett afbrott i tillverkningen af våra kanoner, hvilka nu förfärdigas lika bra här som i utlandet, och vi således skulle nedsätta denna inhemska produktion, så skulle det kunna hända, att vi i nödens stund icke skulle få detta behof tillfredsstäldt inom landet. Jag tror således, att det är med god hushållning öfverensstämmande att icke göra större inskränkning i denna tillverkning, än nöden kräfver; och att indraga en beställning på 100,000 kronor vid en affär, der det gäller millioner, har jag icke velat vara med om. Jag får därför hemställa, att denna Kammare måtte bevilja åtminstone det anslag, som af Grefve Lagerberg blifvit föreslaget, och således i någon mån tillgodose denna inhemska industri.

Herr Wennerberg: Då egentligen icke några talande skäl blifvit anförda *mot* ett bifall till Kongl. Maj:ts proposition, men deremot flera sådana *för* att ett anslag skulle gifvas, på det att denna fästning måtte sättas i försvarbart skick, och då det är känt, att detta härmed inom några år *kan* ske, så anhåller jag

om bifall till den af utskottsledamöter inom denna Kammare afgifna reservation. *Bestyckning af Karlsborgs fästning.* (Forts.)

Grefve Sparre:

Grefve Beck-Friis: På de af Grefve Sparre anförda skäl yrkar jag ytterligare bifall till Grefve Lagerbergs reservation.

Sedan öfverläggningen förklarats slutad och Herr Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till punkten dels ock afslag derå och bifall till den af Grefve *Lagerberg* m. fl. vid punkten fogade reservation, framställdes propositioner på dessa yrkanden och besvarades med många ja och nej i blandning; hvaruppå och efter det proposition på bifall till punkten förnyats samt med många så väl ja som nej besvarats, Herr Talmannen förklarade sig nu hafva funnit ja öfvervägande.

Votering begärdes; till följd hvaraf uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

”Den, som bifaller 17:de punkten i Stats-Utskottets utlåtande N:o 10, röstar

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner nej, avslår Kammaren punkten och bifaller Grefve Lagerbergs deremot afgifna reservation.

Omröstningen företogs och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—53.
Nej—40.

18:de och 19:de punkterna.

Biföllos.

20:de punkten.

Grefve Lagerberg: Oaktadt jag icke har stor förhoppning, att detta anslag skall af Kammaren beviljas, kan jag dock icke underlåta att anhålla att få till protokollet antecknad, att jag hyser samma åsigt nu som vid två föregående riksdagar, nemligen att det är en oförlätlighet, att detta anslag icke blifvit beviljad utan undanskjutes. Det utmärkta Svea artilleriregemente nekar man sätta i stånd att kunna uppfylla sin uppgift. Jag framställer emellertid icke något yrkande, emedan jag anser det lönlöst.

*Skjutfält för
Svea artilleri-
regementet.*

*Skjutfält för
Svea artilleri-
regemente.
(Forts.)*

Herr Wennerberg: Huruvida ett skjutfält är nödvändigt och huruvida det här föreslagna är att anse som det bästa, derom ämnar jag icke yttra mig; men jag måste yrka bifall till Utskottets förslag på grund af det högst egendomliga sätt, hvarpå, enligt Kongl. Maj:ts proposition, medlen för detsamma skulle anskaffas.

Herr Statsrådet Rosensvärd: Frågan om ett skjutfält är nu icke för första gången framlagd på Riksdagens bord. Den har framkommit under olika former och på olika sätt, men hittills aldrig rönt något erkännande. Inom Första Kammaren har vigten deraf visserligen blifvit erkänd, och under sistförflutna riksdag blef frågan om just detta skjutfält, i enlighet med en af Grefve Beck-Friis afgifven reservation, bifallen i princip, men skilnaden var den, att Kongl. Maj:t begärde, att 170,000 kronor skulle för år 1879 till detta ändamål anvisas, och Kammaren beviljade, med bifall till Grefve Beck-Friis' reservation, endast 100,000 kronor. I Andra Kammaren blef Kongl. Maj:ts framställning afslagen, och vid gemensam votering föll frågan.

När således denna fråga under flera föregående riksdagar blifvit framlagd och vigten deraf icke egentligen blifvit underkänd, men medel likväl ej beviljade, så var det ju — synnerligen under denna svåra tid, då man naturligtvis ville, så vidt möjligt, underlåta att öka utgifterna och man var angelägen att icke förstora den brist, som behöfde fyllas genom beskattning — nödvändigt att efterse, huru behofvet skulle kunna afhjelpas utan någon direkt kostnad. Att denna utväg icke var egentligen ny eller främmande, visar sig deraf, att Kammaren redan nu vid ett föregående anslag medgifvit, att besparingar och reservationer å ett för visst ändamål afsedt anslag finge användas för ett annat ändamål. Man har således för ett ändamål tagit medel, som icke varit i budgeten uppförda dertill. Hvad är det för olikhet häremellan och den utväg Kongl. Maj:t föreslagit till anskaffande af medel för skjutfältet? Utskottet har icke heller angifvit något annat skäl för afslag, än att Konungen och Riksdagen så nyligen fattat beslut om användandet af dessa medel. Det är icke så länge sedan Riksdagen åtminstone bekräftade beslutet om dispositionen af de medel, som Kammaren nyss anvisat till ett helt annat ändamål. Jag kan således icke finna, att i detta skäl, som blifvit af Utskottet anfördt, finnes något så bindande, att jag icke har fullkomlig anledning att yrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Grefve Beck-Friis: För min del är jag fullt öfvertygad om, att ett bland de mest oafvisliga behof, som för vårt försvarsverk förefinnas, är att för Svea artilleri anskaffa ett skjutfält. Det är gifvet, att med den utvidgning artillerivetenskapen under senare tider vunnit det nuvarande skjutfältet är helt otillräckligt, hvartill kommer att genom framdragning af jernvägen till Värtan skjutfältet är alldeles oanvändbart äfven för de mest inskränkta försök med kanonskjutning. Jag har dock icke kunnat inom Utskottet biträda det Kongl. förslaget och får nu yrka bifall till

Utskottets hemställan. Om det icke må anses alltför förmått, skulle jag likväl vilja hemställa till Kongl. Maj:t om en mera praktisk lösning af denna fråga.

Såsom vi alla veta, har till Kongl. Maj:ts förfogande ställts en viss summa till inköp af till skog lämplig mark. Jag hemställer, om det icke vore lämpligt att Kongl. Maj:t inköpte ett fält lämpligt till skogsmark och sedan föresloge Riksdagen att till detta fält anslå ett belopp af t. ex. 15,000 kronor för att, jemte det marken blefve skogsbärande, skjutöfningar der skulle kunna anställas. Jag tror, att det icke skulle vara några stora hinder för att på en sådan mark anlägga skottlinier — alla som haft med skogskultur att göra veta ju att det finnes linier mellan årgångarne — och något mera behöfves verkligen icke, förutom ett manöverfält på cirka 40 å 50 tunnland. Jag tror att detta vore rätta sättet; men att föreslå inköp af ett skjutfält och att dertill använda de penningar, som skola användas till inköp af skogsbärande mark, det tror jag alltid kommer att besvaras med nej af Riksdagen. Inköper man deremot skogsmark och sedan föreslår att med ringa kostnad aptera den till ett skjutfält, så tror jag icke, att Riksdagen skall neka att härtill lemna samtycke. Jag yrkar bifall till Utskottets förslag.

Herr Hederstjerna: Behofvet af ett nytt skjutfält för Svea artilleriregemente är så klart ådagalagdt, att derom icke gerna kan hysas mer än en enda mening, och hade Kongl. Maj:t funnit lämpligt att af Riksdagen äska direkt anslag för detta ändamål, skulle åtminstone icke jag inom Utskottet motsatt mig detsamma. Men då Kongl. Maj:t i stället föreslagit Riksdagen medgifva, att dertill må användas af de medel, som inflyta för mindre kronohemman, hvilka enligt föregående Riksdagars beslut skola försälgas, så, oaktadt det i det statsrådsprotokoll, som finnes propositionen bifogadt, förklaras, att en sådan åtgärd vore liktydig med att använda innehafvande fastigheter för särskildt ändamål eller utbyta mindre behöfliga fastigheter mot en för särskildt ändamål väl afpassad egendom, kan jag icke ingå på att ett sådant resonnement här är tillämpligt, då Riksdagen, när den medgaf försäljningen af dessa lägenheter, bestämdt förklarade, att de derför inflytande medlen skulle öfverlemnas till Riksgäldskontoret för att användas till inköp af skogsbärande eller till skogsodling tjenlig mark. I en tid, då det allmänt klagas öfver skogssköfving och då det med eller utan skäl bebådas, att den tid icke är långt aflägsen, då vårt land skall blifva obeboeligt till följd af denna skogssköfving, samt man hör yrkanden framställas, att staten skall till förekommande deraf förhindra den enskilde att nyttja sin skogsegendom på för honom fördelaktigaste sätt, så synes det väl vara lämpligt och af framstående intresse, att staten inom de olika delarne af landet förser sig med skogar, som för dess räkning rationellt förvaltas och bevaras. Detta intresse har af Riksdagen blifvit insedt och erkänt, och det är mycket att beklaga, att det icke rönt någon omvårdnad hos Regeringen och i synner-

*Skjutfält för
Svea artilleri-
regemente.
(Forts.)*

*Skjutfält för
Svea artilleri-
regemente.
(Forts.)*

het att den medlem af densamma, som i första hand har sig denna omvårdnad anförtrord, icke vill begagna sig af de medel Riksdagen ställt till Kongl. Maj:ts disposition, utan i stället har förklarat, att detta icke är något oafvisligt behof, och att medlen kunna för andra ändamål användas. Då Riksdagen sålunda icke kan förmå Kongl. Maj:ts Regering att använda dessa medel för det ändamål, som Riksdagen afsett, återstår för Riksdagen blott att söka bevara dem till den tid, då Konungens rådgifvare kunna finnas villige att använda dem till det afsedda ändamålet. Derföre har jag mottatt mig bifall till Kongl. Maj:ts förslag och anhåller nu om bifall till Utskottets hemställan.

Friherre Klinckowström: Jag ber att få yttra blott några få ord. Vid remissen af Kongl. Maj:ts proposition uppgaf jag de skäl, hvarför jag ansåg denna fråga icke vara mogen och hvarför jag motsatte mig allt anslag till ifrågavarande ändamål. Jag har icke någon anledning att afvika från min då uttalade öfvertygelse och får jag derföre förena mig med dem, som här anhållit om bifall till Utskottets förslag.

Herr von Kræmer: När jag nu i likhet med flera föregående talare tar mig friheten att yrka bifall till Utskottets förslag, vill jag påminna om blott några få af de siffror, som i fjor under den debatt, som då egde rum, anfördes i fråga om priset på den erbjudna marken. Arealen utgör 454 tunnland så kallad åker och äng, hvaraf en stor del är såsom åker af sämsta beskaffenhet och ofullständigt dikad. För denna dåliga terrain begäres 315 kronor tunnlandet, för skogsmarken 75 kronor tunnlandet och för växande skog en summa af 66,000 kronor. Om redan i fjor kunde dragas i betänkande, att allt det värderika af den växande skogen skulle vara bortplockadt, så torde det skälet gälla ännu mera i år, och jag kan icke nog förvåna mig att samma öfverdrifna pris ännu bibehålles. Jag hemställer derföre, mine herrar, huruvida det kan vara skäl att just då prisen nedgått betala detta höga pris.

Chefen för Landtförsvarsdepartementet gjorde en anmärkning, som möjligen var rigtad mot mig, nemligen i fråga om disposition af medel till annat ändamål än det derför egentligen afsedda. Men denna anmärkning gäller ej fullt här; ty när det var fråga om fältartilleriet tog jag mig friheten föreslå, att till anskaffning af försöksbatterier skulle få användas besparingar å anslag, visserligen afsedda till andra ändamål men dock inom *hufvudtiteln*. Det är en betydlig skilnad mot att använda en tillgång, som är afsedd till ett helt annat ändamål, nemligen inköp af skogbärande mark, och raka motsatsen till det egentligen afsedda ändamålet med dessa medel skulle genom det ifrågasatta inköpet inträffa, då nemligen icke någon skog kan ega bestånd, der man skjuter med skarpa kanonskott. Jag tror således, att tidsförhållandena och det sätt hvarpå anslaget skulle utgå mana till att bifalla Utskottets förslag, hvarom jag vågar anhålla.

Herr Statsrådet Lagerstråle: Under diskussionen har blifvit anmärkt, att något oformligt skulle ligga deruti, att Kongl. Maj:t för beredande af medel till det ifrågasatta skjutfältet föreslagit användande af medel, som funnes tillgängliga till annat ändamål. Denna anmärkning skulle vara fullt befogad, derest Kongl. Maj:t ifrågasatt annat än att öfverlemna denna fråga till Riksdagens eget bedömande. Om i en stor hushållning man har särskildt bokförda kassor, och i en kassa finnas medel, men i den andra icke, så bör det väl icke anses så oegentligt att man söker från det ena hållet hjälpa hvad som brister på det andra. Såsom chefen för Landtförsvars-departementet anmärkt, har denna Kammare nyss beträdd enahanda väg för att anvisa medel.

En talare har funnit sjelfva den omständigheten, att dessa medel funnes tillgängliga, innebära en tillräcklig anledning att uttala ett beklagande. Det tycktes på hans anförande såsom hvarje anbud på inköp af skogbärande mark borde af Kongl. Maj:t accepteras, och medel för sådant ändamål anvisas, men det får icke förbises att förr än ett sådant köp sker, skall anbudet prövas vara "fördelaktigt" och på den omständigheten är det väl som de flesta af de gjorda anbuden fallit. En ärad medlem af Stats-Utkottet har i afseende å mark, som i en annan fråga föreslagits till inköp, gjort den anmärkningen att från hans sida sedt vore det påkallade priset på denna skogsmark allt för högt. Man finner således att i afseende å ett hembudet område ett sådant anspråk blifvit framställt, och man kan deraf sluta sig till att på flera af de hembjudna markerna ett allt för högt pris blifvit satt. Åtskilliga hafva dock blifvit inköpta och komplexer deraf bildade dels i och för sig, dels och i sammanhang med boställsskogar i närheten, samt åtgärder vidtagna för att der införa en ordnad skogshushållning; och de medel, som nu finnas tillgängliga, skola, derest de icke komma att användas för det här föreslagna behof, säkerligen komma det ursprungligen afsedda ändamålet till godo.

Herr Jöns Pehrsson: Här har kommit på tal åtskilligt, som egentligen icke hör till ärendet; och en talare har sagt, att Regeringens förslag vore förkastligt derför att det afser att taga medel der sådana finnas. Det kan ju vara mycket riktigt och jag vill icke tvista derom, men vid en annan hufvudtitel vill jag yttra mig något vidlyftigare om den princip, man vill förfäktat, att alla medel som inflyta för försålda kronolägenheter skola användas till inköp af skog och till skogsplanteringar. Jag tror icke, att det var Riksdagens mening, att alla sådana inflytande medel skulle dertill användas, ty i sinom tid lära väl högst betydliga summor inflyta derför.

Hvad beträffar den omordade skogssköfvingen, så är det bästa skyddet deremot de dåliga konjunkturerna, så länge de vara, ehuru väl det undantagsvis kan inträffa, att äfven då den värdefulla skogen försvinner. Emellertid vill jag nämna, att icke alla inköp af mark för kronans räkning förtjena beröm, och en annan gång skall jag yttra mig närmare derom.

*Skjutfält för
Svea artilleri-
regemente.
(Forts.)*

*Skjutfält för
Svea artilleri-
regemente.
(Forts.)*

Frih. Hochschild: Då jag begärde ordet hade ännu icke det svar afgifvits från statsrådsbänken, som jag nyss fått höra. Jag begärde ordet med anledning af hvad andra ledamöter af Stats-Utskottet yttrat, då jag ansåg att jag, såsom äfven ledamot af detta Utskott, kanske borde uttala på hvilken grund jag deltagit i Utskottets beslut. Jag vill nu blott tillkännagifva, att jag helt och hållet instämmer i de af Herr Hederstjerna anförda grunder för afslag å Kongl. Maj:ts proposition och för bifall till Utskottets förslag.

Sedan öfverläggningen förklarats slutad och Herr Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till den förevarande punkten dels ock afslag derå samt bifall till Kongl. Maj:ts ifrågavarande nåd. framställning, gjordes propositioner på dessa yrkanden samt besvarades, den första med många ja och några nej, samt den senare med många nej jemte några ja; hvaruppå och efter det proposition på bifall till punkten förnyats samt med många ja och några nej besvarats, Herr Talmannen förklarade sig nu hafva funnit ja öfvervägande.

*Anslag till
arbeten vid
Karlsborg.*

21:sta punkten.

mom. a.

Bifölles.

mom. b.

Grefve Lagerberg: Såsom det synes af Utskottets betänkan-
kande, har Kongl. Maj:t begärt 154,000 kronor till fortsättande af
fästningsverken vid Karlsborg. Utskottet har på grund af de
knappa tillgångarne för nästa statsregleringsperiod hemställt om
ett totalt afslag. Jag har deremot tagit mig friheten att, tillsam-
mans med åtskilliga ledamöter från denna Kammare i Utskottet,
föreslå, att en summa af 50,000 kronor måtte beviljas för bedrif-
vande af arbetet å fästningsverken, dels emedan jag anser nödvän-
digt, att något arbetas derpå, dels på den grund att jag tror, att
det vore oklokt ej använda det skickliga arbetsfolk, som för när-
varande finnes derstädes. Till siffran 50,000 kronor har jag kom-
mit på det sätt, att, då under de sista 10 åren den för ifrågava-
rande ändamål anslagna summan aldrig varit lägre än 60,000 kronor,
jag ansett, att i denna tid, då det är ondt om penningar, 50,000
kronor kan vara en summa, med hvilken det vid Karlsborg befint-
liga arbetsfolk kan få sysselsättning. Jag anhåller om bifall till
den framställda reservationen, eller att Kammaren måtte på det
sätt bifalla Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda nådiga framställning, att
till fortsättande af hufvudgravens ytermur m. m. ett extra anslag
å 50,000 kronor måtte för år 1880 anvisas.

Herr von Kræmer: Då jag af misstag blifvit antecknad

såsom reservant vid denna punkt, vill jag för Kammaren gifva till känna, att så är förhållandet. Då den förre talaren yrkat, att 50,000 kronor måtte beviljas, så anser jag, som deltagit i Utskottets beslut, mig skyldig att anhålla om bifall dertill. Jag tror icke att det kan vara någon stor våda i att nu, då det är så ondt om medel, uppskjuta med fortsättandet af dessa arbeten, då man i alla fall anslår 100,000 kronor till ett sjukhus, och således åtminstone större delen af den gratisarbetsstyrka, man nu har vid Karlsborg, torde kunna sysselsättas med grundgräfnings och dylikt. Det anslag, som är begärdt för fortsättande af fästningsverken vid Karlsborg, skulle användas för yttermur i hufvudgravnen. Om nu verkligen under ett år den yttre sluttningen af gravnen fortfarande skulle vara sluttande, i stället för att göras tvärbrant, så kan väl det icke vara så vådligt för fästningens försvarbarhet? I afseende å denna fästnings försvarbarhet har jag i allt fall redan förut antydtt, att den är mer än tvifvelaktig, ja, det torde nästan vara utom tvifvel att fästningen ej är försvarbar. Redan vid första uppgörandet af planen till fästningen hyste man vissa betänkligheter med afseende å det der berget, som ligger på andra sidan Bottensjön; men som det ligger på 16,000 fots afstånd, ansåg man, att det icke var någon fara att fästningen skulle kunna derifrån beskjas. Men man var dock ej så alldeles säker på den saken redan då, utan tillade, att om framdeles fästningen skulle kunna beskjas från berget, så skulle verken å ena sidan göras så höga, att åtminstone den vestra linien hälften af fästningsområdet vore skyddadt för elden från berget. Redan vid fästningsplanens uppgörande hyste man således de farhågor, som sedermera i så rikt mått bekräftats. Förhållandet är, att med artilleriets nuvarande ståndpunkt Karlsborgs fästning otvifvelaktigt icke eger något värde, med mindre att en ny fästning bygges bredvid. Om nu detta är något som bör göras eller icke, är något som jag denna gång lemnar derhän, men frågan torde åtminstone behöfva mera utredning, och icke kan det brådska med beslutet, utan kan man väl nu tryggt våga göra den föreslagna besparingen. Jag anhåller således om bifall till Utskottets hemställan.

Herr Wijkander: Då endast en af de Stats-Utskottets ledamöter som antecknat sig såsom reservanter vid denna punkt yttrat sig för reservationen, men en annan, som också står såsom reservant, yttrat sig mot densamma och upplyst om att han af ett misstag upptagits bland reservanterne, så må det förlåtas mig, att jag hoppar in. Jag skall icke alls gifva mig in på detaljer, såsom de begge tekniska celebriteter, som hafva plats bredvid hvarandra här i Kammaren. Jag har icke deras sakkunskap och skall ej äska bryta någon lans med dem; ty här är kanske icke rätta stället att göra det. Men jag ber få säga, att det är verkligen icke blott fråga om, huruvida man utan fara för fästningens försvarbarhet kan uppskjuta beviljandet af det begärda anslaget, utan om något helt annat, nemligen om att icke spränga den arbetarestam, som nu finnes vid Karlsborg och som är oersättlig.

*Anslag till
arbeten vid
Karlsborg.
(Forts.)*

Anslag till
arbeten vid
Karlsborg.
(Forts.)

Dessa fortifikationsbyggnader erfordra skickliga murare. Man kan använda disciplinsoldater till att skjuta skottkarror med jord och dylika arbeten, men det är icke så enkelt att uppföra murar, som ega den hållfasthet att de kunna motstå beskjutning, och att bygga lufttrummor i en hufvudvall och dylikt. Jag har med beundran sett huru väl dessa arbeten äro utförda. Jag antager, att äfven den f. d. ingenjööfficeren håller med om detta. Jag ber också att få fråga: hvad ämnar man göra med disciplinsoldaterna om man icke gifver anslag till fästningsbyggnaderna? De kunna icke mura sjukhuset, ehuru det dock är ett enklare arbete. Man må icke tro att man kan våga låta disciplinsoldater mura sjukhuset, om man vill att det skall motsvara berättigade fordringar. Herrarne må nemligen komma i håg huru manskapet vid disciplin-kompaniet är sammansatt; en ren slump är det, om någon deraf duger till murare, smed m. m. Till handtlangare kunna disciplinsoldaterna användas, men för fortifikationsbyggnaderna måste man hafva fullt utbildade yrkesarbetare.

Jag är icke lika lätt belåten som den reservant, som yttrat sig, i fråga om sättet att bestämma beloppet af det anslag, som ovägerligen *måste* beviljas. Jag har frågat fortifikationsgeneralen, om man kan fortsätta byggnaderna med ett årsanslag af endast 50,000 kronor, och jag har fått till svar, att det nog går, men att det skulle gå bättre, om man finge den summa som äskats. Nödvändigheten af att ett anslag beviljas ligger således icke i fästningens försättande i försvarbart skick, utan deri att det är angeläget att bevara den skickliga arbetarstammen. Jag kan icke uppgifva, huru många år denna stam användts vid Karlsborg, men nog träffade jag i somras arbetare, som varit 12 år vid fästningsbyggnaderna använda. Att få behålla sådana arbetare är alldeles ovärderligt, det må nu vara vid Eskilstuna eller vid Karlsborg, och sedan man väl aflägsnat dem, skaffar man ej likadana tillbaka endast genom ett beslut att arbetena ånyo skola fortsättas. Jag instämmer i Kongl. Maj:ts proposition, men då det icke lär vara värdt att försöka yrka bifall dertill, så får jag förena mig med den reservant, som vidhållit sin reservation.

Herr Ekman, Carl: Jag skulle i ganska mycket kunna instämma med den näst föregående talaren. Den ledamot af Stats-Utskottet, som af misstag blifvit antecknad såsom reservant, har fästat sig hufvudsakligen dervid, att det icke skulle vara lämpligt att fullborda arbetena vid Karlsborg, emedan denna fästning icke skulle kunna någonsin blifva af det gagn, som med densamma varit afsedt. I den frågan vill jag alls icke tvista med honom; deri eger han måhända mera sakkännedom än jag varit i tillfälle att förvärfva, men den saken synes i alla fall icke höra till frågan. Här är egentligen fråga om huru det skall kunna ordnas för att disciplinkompaniet, till hvars föda och beklädnad anslag redan förut blifvit lemnadt, skall kunna erhålla någon sysselsättning, och frågan gäller vidare huru de arbeten, som verkställas af kronoarbetarescorpserna och hufvudsakligen bestå i stenhuggning vid

Borghamn, skola kunna blifva till gagn. Det har yttrats inom Utskottet, och måhända äro åtskillige ledamöter af Kammaren med om den åsigten, att, då vid föregående punkt ett anslag af 100,000 kronor beviljats till ett sjukhus vid Karlsborg, så skulle disciplinkompaniets manskap kunna sysselsättas med uppförande af detta sjukhus. Till någon del torde det väl vara möjligt, men detta manskap lärer väl i allmänhet ej vara lämpligt att användas till utförande af sådana arbeten. Deremot är det ganska lämpligt att sysselsätta detta manskap med grundgräfnings, jordfyllning, transport af byggnadsmateriel med mera dylikt. Sådant arbete är det just som det är fråga om i denna punkt. Man vet icke huru krönorarbetskåren skulle sysselsättas om den icke fortfarande finge sysselsättas med stenhuggning. Men för att stenhuggningen skall blifva till något verkligt värde, måste man veta hvartill stenen skall användas. Den skall huggas efter vissa mått, efter de ändamål hvartill den afses. Vidare är att märka, att, om detta anslag icke beviljas, saknas nödiga medel för anskaffande af arbetsredskap och plankor, för transport af byggnadsmateriel och dylikt. Det finnes icke medel för att hvässa en stenhacka som blifvit slö under arbetet. Att afslå hela det begärda anslaget är att göra sig skyldig till den största misshushållning, och på dessa skäl tror jag, att det är angeläget att bevilja åtminstone hvad reservanterne föreslagit. Den siste talaren yttrade, att han icke visste, huruvida 50,000 kronor vore tillräckliga. Jag ber att härvid få upplysa, att reservanterne verkligen haft något skäl att föreslå just denna siffra. För Utskottet var en promemoria tillgänglig, lemnad af fortifikationsgeneralen, deri han förklarar, att detta vore det minsta belopp, som för ändamålet skulle nu erfordras.

Jag tager mig friheten anhålla, att Kammaren, med afslag å förevarande punkt, måtte bifalla den dervid framställda reservation.

Herr Statsrådet Rosensvärd: Då jag icke anser det vara skäl att i vidsträcktare mån än jag under förmiddagens diskussion angaf påyrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition i dess särskilda delar — jag menar dermed, att jag visserligen alltid önskar bifall till Kongl. Maj:ts framställningar, men att jag ej finner skäl att i hvarje särskild punkt göra yrkande derom utan afseende på om jag vinner understöd eller icke — ber jag att nu få förena mig med dem, som yttrat sig för bifall till den gjorda reservationen. I de skäl, som blifvit af åtskillige talare förebragta, får jag instämma. Det är gifvet att disciplinsoldaten, som skickas till Karlsborg för att tjena ut sin kapitulation, ömsom på 3, 4 eller 5 månader eller 1 år, icke till följd af sina förtjenster såsom handtverkare utan på grund af sina fel såsom soldat, icke är lämplig att använda vid uppförandet af en byggnad som måste ske omsorgsfullt och icke efter militära utan efter sanitära grunder.

Gifvet är, att dessa disciplinsoldater måste sysselsättas, ty "fäfang gå lärer mycket ondt", synnerligen som hos dem fallen-

*Anslag till
arbeten vid
Karlsborg.
(Forts.)*

heten för det onda förut är stor. Men, att göra någon produkt af deras arbete, är naturligtvis en god hushållning, och utan att medel lemnas för att sysselsätta dem på ett sätt, som verkligen kan frambringa en nyttig produkt, måste de gå arbetslöse. Jag får således hemställa, att Kammaren ville bifalla reservanternes förslag.

Friherre Klinckowström: Jag får först och främst bedja Herr Wijkander hafva den godheten att bedöma sina inbillade motståndare inom Kammaren efter deras yttranden, men icke efter hvad han tror, att de komma att yttra, så framt nemligen han icke är somnambul, hvilket jag ej tror att han är.

Om icke tiden vore så långt framskriden, skulle jag bemöta min grannes på fri hand gjorda framställning rörande Karlsborgs försvarbarhet i fortifikatoriskt hänseende, emedan jag tror, att han ganska mycket misstagit sig. Men för närvarande vill jag inskränka mig till att förena mig med Grefve Lagerberg och flertalet af Kammarens Stats-Utskottsledamöter deri att, på sätt de i reservationen yrkat, 50,000 kronor måtte för ifrågavarande ändamål beviljas. Jag har stor anledning att tro, att detta belopp kommer att beviljas äfven af Medkammaren, under det vilkor nemligen, att af de 100,000 kronor, som i föregående punkt blifvit tillstyrkta för ett sjukhus, endast 50,000 kronor skulle behöfva utgå år 1880. Denna frågas afgörande skulle således naturligtvis blifva föremål för gemensam votering.

Efter härmed slutad öfverläggning gjordes först proposition på bifall till momentet, hvarvid svarades nej, och sedermera proposition på afslag derå samt bifall till den af Herr Ekman m. fl. vid momentet fogade reservation, hvilken proposition med ja besvarades.

22:dra—27:de punkterna.

Biföllos.

*Kacalleri-
etablissemen-
tet vid Stock-
holm.*

28:de punkten.

Friherre Klinckowström: Vid remissen af Kongl. Maj:ts proposition angående statsverkets tillstånd och behof yrkade jag att den framställning, som denna punkt afser, måtte afslås på den grund att, såsom äfven statsrådsprotokollet och en kort underrättelse i Utskottets betänkande utvisa, Riksdagen för ifrågavarande ändamål redan beviljat 320,000 kronor utan att den ifrågasatta byggnaden, så vidt man kan döma af statsrådsprotokollet, ännu är bestämd i afseende å läge, och icke heller äro ritningarne fullt bestämda. Under så beskaffade omständigheter torde en hvar af herrarne finna, att ett upplagdt byggnadsanslag af 320,000 kronor är för de begge åren 1879 och 1880 fullt tillräckligt för att be-

strida de kostnader, som kunna komma i fråga äfven om under sommarens lopp något byggande skulle begynna. Med afseende å statsverkets svåra ställning tror jag således att för 1880 års statsreglering detta extra anslag af 60,000 kronor mycket väl kan besparas, och jag hemställer därför om afslag å Utskottets hemställan.

*Kavalleri-
etablissemen-
tet vid Stock-
holm.
(Forts.)*

Herr Statsrådet Rosensvärd: Vid bedömandet af denna fråga är man nästan tvungen att gå tillbaka till frågan i dess början och se till huru den sedan dess blifvit behandlad. Vid 1877 års riksdag begärde Kongl. Maj:t för ifrågavarande etablissemment 541,000 kronor. Riksdagen nedsatte summan med 101,000 kronor och framställde dervid sådana fordringar, förmodligen genom ett misstag, att det blef omöjligt att realisera dem. Med anledning deraf blef vid sista riksdagen begärdt, att man skulle få använda det beviljade beloppet mera fritt för att det dermed afsedda ändamålet skulle kunna bättre fyllas. Det är emellertid naturligt, att med ett anslag, som är 100,000 kronor mindre än hvad som begärts, är det icke lätt att åstadkomma ungefär det samma som först var beräknadt. Sträfvandena gå emellertid ut derpå och till en del vinnes detta mål derigenom att man väljer en plats der man slipper att anbringa en vattenledning, som på den för etablissemmentet först tilltänkta platsen skulle förorsaka en betydlig kostnad genom de sprängningsarbeten, som vore därför nödvändiga. Till en annan del åter uppnås målet genom att för arbetets utförande begagna de nu varande temligen goda konjunkturerna för byggnadsföretag. Det ligger i sakens natur att om man kan utföra ifrågavarande arbete på dessa två år, så har man derigenom den stora fördelen att kunna begagna de tryckta arbets- och materialprisen vid uppgörandet af kontrakt. Således finnes all anledning för antagandet att man skall kunna åstadkomma mera om man kan utföra arbetet under en kortare tid än om det skall sträckas ut på en längre. En entreprenör kan naturligtvis ej våga att för ett arbete, som skall utsträckas på fyra år, hvilket skulle blifva en följd af afslag å Utskottets hemställan, beräkna samma pris som om han vet att han kan få utföra det inom 2 år. Det är visserligen sant att af det beviljade beloppet återstå ännu 120,000 kronor oanvisade, men man har icke kunnat ifrågasätta att nu skulle anvisas mer än 60,000 kronor, och det är en stor skilnad mellan att hafva 60,000 kronor att säkert lyfta den 1 Januari 1881, än att vänta på 120,000 kronor, som man icke vet när man får. Af dessa skäl anhåller jag om bifall till Utskottets hemställan.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad och Herr Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till punkten och dels afslag derå; framställde Herr Talmannen proposition på bifall till punkten och, då dervid svarades många Ja jemte några Nej, förklarade sig hafva funnit Ja öfvervägande.

*Ersättning
för öfver-
arbete vid
uppförande
af Sæa ar-
tillerirege-
mentes
kasern.*

29:de punkten.

Herr Svanberg: Då jag mycket noga känner den bryd-samma ekonomiska belägenhet, som för närvarande är rå-dande i landet, är det ganska naturligt, att jag icke allenast gillar utan till och med vill berömma den sparsamhet, som Stats-Utskottet iakttagit, men att gå så långt i denna sparsamhetslusta att man till och med söker undvika att betala en verklig statens skuld, det torde dock vara för mycket, och att här föreligger en statens skuld, vill jag söka att för Kammarens ärade ledamöter bevisa.

Vid remissen af statsverkspropositionen yttrade Friherre Klinckowström vid denna punkt, som nu är föredragen, att bygg-mästaren Sällström hade så slarfvigt gjort sig reda för byggnads-platsen och att förslaget på den grund blifvit så uppgjordt, att det måste leda till en större balans, och att han derjemte fann det olämpligt att bevilja någon hjälp till ett så beskaffadt ändamål, helst då kontrakt om artillerietablissemmentets uppförande va-rit uppgjordt. Jag har icke allenast sjelf under loppet af många år känt byggmästaren Sällström utan derjemte af fullt trovärdige personer hört honom bedömas såsom en icke allenast i sitt yrke särdeles kunnig karl utan och såsom en person, den der lika litet vill tillskansa sig något, som icke med rätta honom tillkommer, som mottaga någon nådegåfva. Jag kunde likväl icke vid remis-sen af statsverkspropositionen uppträda i frågan, emedan jag icke då kände ordalagen i kontraktet, men sedan dess har jag skaffat mig afskrift af det samma likasom jag i öfrigt tagit full reda på denna sak.

Först torde jag då få fästa uppmärksamheten på, att så väl den uppgjorda ritningen öfver borrring för att bestämma grunden för ifrågavarande etablissement, som öfriga dertill behöfliga rit-ningar verkställes genom Arméförvaltningens försorg och på dess bekostnad. Efter dessa ritningar uppgjordes alla kostnadsförslag. När sedan grundläggningen börjades, befans, att ritningen öfver de verkställda borrringarna icke slog in och till följd deraf måste en högst betydligt djupare grund läggas än som enligt ritningen var beräknadt. Kontraktet innehåller dessutom den bestämmelse att, om under byggnadsföretagets lopp det skulle befinnas i en eller annan del, att arbetet behöfde ändras eller ökas, skulle, om icke båda parterna kommo öfverens, tvisten slitas af en, såsom det heter, komité, eller hvad man vanligen kallar kompromiss. Anordnandet af en sådan komité har emellertid icke varit behöf-ligt af det enkla skäl, att Arméförvaltningen, naturligtvis efter att mycket noggrant hafva pröfvat och undersökt beskaffenheten af byggmästaren Sällströms ersättningsanspråk, funnit att det nu före-slagna beloppet bör till honom utbetalas. I förbigående torde jag få nämna, att, om endast moralisk rättvisa hade vid detta tillfälle blifvit tillämpad, Herr Sällström icke allenast skulle hafva att utbetomma den summa, som Kongl. Maj:t föreslagit utan ett långt högre belopp, nemligen några och 70,000 kronor.

Slutligen hemställer jag till hvar och en af Kammarens ärade ledamöter, som låtit verkställa något större byggnadsföretag, om icke det nästan alltid så inträffar, att man omöjligen kan på förhand bestämma alla detaljer så, att icke prisskilnad uppstår mot hvad man beräknat, och derjemte ber jag få erinra om hvad som troligen är samtliga herrarne bekant, att ifrågavarande etablissemment kostat öfver 1,600,000 kronor, i jämförelse med hvilken summa det nu begärda ersättningsbeloppet är en obetydlighet.

Jag vill äfven nämna några ord om en sak, som man kan säga egentligen icke hör hit, men då den är alldeles likartad, torde böra anföras. Stockholms stad har under uppförande en elementarläroverksbyggnad. Äfven der inträffade, att den karta, som var uppgjord för beräkningen af grundläggningen befans riktig. Men huru gjorde dervid stadsfullmäktige? Jo, utan någon invändning, beviljade de ersättning för hvad som rättvisligen tillkom entreprenören i och för grundens fullkomliga ordnande.

På grund af hvad jag nu tagit mig friheten yttra, får jag i den föredragna punkten yrka afslag å Utskottets hemställan och bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Grefve Lagerberg: Jag kan efter det sakrika anförande, som den siste talaren afgifvit, inskränka mig till blott några ord.

Inom Utskottet har jag förordat den af Kongl. Maj:t äskade ersättning till Byggmästaren Sällström, och jag har gjort detta sedan jag noga tagit del af de ärendet rörande handlingarna, och för mig har det gestaltat sig såsom alldeles uppenbart att det är statens skyldighet att återgälda dessa 49,000 kronor. Den ena kontrahenten, Kronan, hvars ombud Arméförvaltningen varit, företar en karta och säger: vill ni uppföra en byggnad der och der; så här ser marken ut och här äro borrhningar gjorda. Den andre kontrahenten svarar ja, men när han skall börja grundläggningen, är marken icke så beskaffad, som för honom uppgifvits. Man säger nu, att han borde i kontraktet låtit insätta, att han ginge in derpå under förutsättning, att den andre talat sanning, att den företedda kartan vore riktig. Men dertill säger Arméförvaltningen att, om han sagt detta, hade Förvaltningen icke kunnat antaga kontraktet, ty Förvaltningen hade icke några penningar att dermed ersätta en möjligen uppkommande förlust, hvilken skulle hafva blifvit betydligt större än det nu äskade beloppet. Jag frågar om man rimligen kan underlåta att bevilja denna ersättning, som blifvit tillstyrkt af Arméförvaltningen och nu begärd af Kongl. Maj:t.

Friherre Hochschild: Då mitt namn icke finnes antecknad bland reservanternes vid denna punkten, anser jag mig böra angifva anledningen dertill.

Med största uppmärksamhet har jag genomläst det protokoll i landtförsvarsärenden som är bilagdt den Kongl. propositionen och erkänner gerna att af detsamma inhemtas, att Herr Sällström lidit en ej ringa förlust till följd af en omständighet hvartill han icke varit förvällande, nemligen den att grunden å hvilken artilleri-

*Ersättning
för öfver-
arbete vid
uppförande
af Svea ar-
tillerirege-
mentets
kasern.
(Forts.)*

*Ersättning
för öfver-
arbete vid
uppförande
af Svea ar-
tillerirege-
mentes
kasern.*
(Forts.)

kasernen nu är uppförd icke varit så fast som från början för honom uppgifvits. Jag måste dock på samma gång fråga mig själf om, då det handlar sig om ett kontrakt för ett större arbetsföretag, staten kan och bör låta beveka sig af konsiderationer, hvilka hos en enskild person eller ett bolag under vissa förhållanden göra sig gällande. Min öfvertygelse är att staten icke bör göra det. Om ifrågavarande arbete hade varit utfördt för ett enskildt bolags räkning och jag varit delegare i detta bolag, skulle jag villigt hafva medverkat till att godtgöra Herr Sellström hans förlust genom att med öfrige bolagsmän deltaga i densamma; såsom riksdagsman åter, anser jag mig icke kunna medverka till en sådan eftergift.

Jag befarar att Herr Sällström icke är berättigad till ersättning, men skulle råda honom att, derest han hyser en motsatt åsigt, söka upprättelse hos vederbörande domstol. Jag anhåller om bifall till Stats-Utskottets förslag.

Friherre Klinckowström: Jag får till en början förklara, att jag icke är emot att gifva ersättning åt ifrågavarande byggmästare för den olycka han på denna byggnadsentreprenad iråkat, men jag tror i likhet med Arméförvaltningen och äfven åtskilliga reservanter inom Utskottet, att denna ersättning mycket väl kan utgå på sätt Arméförvaltningen alternativt föreslagit, nemligen af besparingar å anslaget till Svea, Göta och Vendes artilleriregementen och således icke behöfva upptagas på rikets stat. Att denne sagde byggmästare begått en oförlätlig underlåtenhet till sin egen nackdel, när han icke bättre undersökte byggnadens grund, på hvars beskaffenhet likväl kontraktets summa i så väsentlig mån berodde, kan icke någon byggnadsförståndig undgå att medgifva; men det är äfven en stor försummelse af vederbörande myndighet, som framlagt denna karta öfver grundens undersökning, att icke se till hurudan denna grund i verkligheten var, och jag beklagar att denna myndighet så tillvägagått.

På grund häraf vill jag förena mig i reservanternas förslag.

Herr Statsrådet Rosensvärd: Då Kongl. Maj:t framlagt ifrågavarande proposition till Riksdagens bepröfvande, är deraf klart, att Kongl. Maj:t också funnit de omständigheter vara talande till Byggmästaren Sällströms fördel, hvilka här i statsrådsprotokollet blifvit anförda, och jag behöfver således icke här yttra mig om skälen för bifall till Kongl. Maj:ts förslag. Jag vill blott i korthet upptaga några yttranden, som under diskussionen blifvit fälda, och ber då först att få säga några ord om den så kallade bornningskartan. Jag är icke tillräckligt bevandrad i dylika saker för att kunna fälla något eget omdöme, men af handlingarna framgår att en bornningskarta blifvit upprättad med 50 fots equidistans. Denna karta har dock icke Arméförvaltningen gjort, utan Arméförvaltningen har begagnat en sådan, som af vederbörande arkitekt blifvit uppgjord 1872 för då ifrågasatt anläggning af ett etablissemang på samma ställe, hvilket dock icke vann Riksdagens bifall. När jordens schaktning skedde visade sig nu att jordmas-

san något längre under ytan var så uppblandad af stora jordsternar och så hårdt lerblandad, att jordborren böjde sig öfverallt; ja, det hade varit fast grund, om icke, såsom sedan upptäcktes, under denna låg ett sluttande berg och dit hann man icke med borren. Detta gjorde, att man måste åtminstone delvis gräfvad ned till berget för att icke få en sättning. Hade Byggmästaren Sällström på grund af kontraktet haft ren juridisk rätt att stödja sig vid, hade Kongl. Maj:t och Kronan naturligtvis fått lof att betala honom; han hade då kunnat stämma Kronan, och likasom på sätt vid en föregående riksdag anmäldes, Kronan för ett förloradt fiske utanför Vaxholm blef förpligtad att betala 16,000 kronor, hade äfven här kunnat ske. Men Sällström har efter hvad jag tror endast moralisk rätt att åberopa till stöd för sitt anspråk. Hvad nu särskildt beträffar den frågan, att Arméförvaltningen alternativt ifrågasatt antingen att dessa medel skulle utgå af tillgängliga reservationer på anslaget till artilleriregementena eller att Kongl. Maj:t skulle begära ett särskildt anslag dertill, så ber jag att få fästa uppmärksamheten derpå att Kongl. Maj:t redan under den 12 Juli 1878 fattat sitt beslut i frågan och ansett att medlen icke kunde med reservationer betalas. Man har dock nu åter här påpekat, att medlen skulle kunna utgå af reservationerna på anslaget till de tre artilleriregementena. Det är gifvet, att de reservationer, som Kongl. Maj:t den 12 Juli 1878 hade till sin disposition, voro sådana som uppkommit år 1877, hvaremot de, som nu skulle finnas äro upplupna för 1878. Jag vet väl, att Stats-Utskottet begärt och fått uppgift på, huru med dessa reservationer sig förhåller, men jag vet ock, att den i grundlagen utstakade väg för erhållande af upplysningar från embetsverk är en helt annan än den, som dervid blifvit begagnad. Det är lätt förklarligt, att grundlagen stadgat ett sådant tillvägagående, ty derigenom tillförsäkras Utskottet och Riksdagen att få sådana uppgifter, som icke i någon mån kunna vara vilseledande, icke i afseende på sjelfva siffran, utan för det särskilda ändamål, hvarför en fråga göres. Jag vill tillägga, att jag för min del både såsom utskottsledamot begagnat och såsom statsrådsledamot icke har något att anmärka deremot, att den mera bekväma vägen anlitas, nemligen att antingen en ledamot af Utskottet eller någon af kanslipersonalen muntligen eller skriftligen begär upplysning från ett embetsverk, men det kan dervid inträffa, att man får ett svar, som visserligen är riktigt, men icke svarar på den fråga, man velat hafva utredd, emedan den bokhållare eller underordnade tjänsteman, som lemnat ett sådant svar, alldeles icke känner mer än hvad böckerna utvisa. Nu förhåller det sig så, att vid 1878 års utgång funnos på det ifrågavarande anslaget reservationer af 79,197 kronor, men det är att märka, att Arméförvaltningen på artilleridepartementet forskjutit ganska betydliga medel för skjutförsök och öfriga försök med fält-artillerimateriel, hvilket skett enligt Kongl. Maj:ts beslut, för att sedan i ett sammanhang anmälas. Några andra medel finnas icke att för detta ändamål använda än just reservationerna på anslagen till artilleriregemen-

*Ersättning
för öfre-
arbete vid
uppförande
af Svea ar-
tillerirege-
mentes
kasern.
(Forts.)*

*Ersättning
för öfver-
arbete vid
uppförande
af Svea ar-
tillerirege-
mentes
kasern.
(Forts.)*

tena, hvilka blifvit ställda till Kongl. Maj:ts disposition i och artilleriets utveckling. Jag har nu fått in en anmälan från generalfälttygmästaren, som ännu icke undergått pröfning. Den är daterad för några dagar sedan. Deraf visar det dock, att det är icke mindre än 48,000 kronor, som generalfälttygmästaren begär få ersätta, och hvilka blifvit utgifna för dessa försök med fältartilleriemateriel. Skall detta belopp tagas af de reserverade medlen, återstå deraf icke mer än ungefär 30,000 kronor. Men jag har mig dessutom bekant, hvilket icke heller den underordnade tjänstemannen kunde känna till, att ytterligare några poster å tillsammans omkring 15,000 kronor skola fyllas af dessa reservationer. Man ser sålunda den möjliga följden af att förskaffa sig sådana under-hand-notiser. och jag tror mig nu hafva visat orimligheten af att hänvisa Kongl. Maj:t till dessa reservationer, som redan äro afsedda för ändamål, som stå närmare det, hvarför medlen blifvit anvisade.

Herr von Kræmer: Den ersättningsfråga, som här föreligger, sönderfaller i två delar. Här hafva till öfverflöd blifvit anförda skäl för det berättigade i Herr Sällströms anspråk på ersättning för liden förlust, till följd deraf, att han satt förtroende till denna omtalda borrhingskarta, hvilken det nu synes, att ingen riktigt vet, huru den tillkommit. Jag vill blott till de skäl, som af den förste talaren frambållits, lägga ett ytterligare prejudikat. Den förste talaren anförde Stockholms stadsfullmäktiges förfarande i afseende på den nya elementarläroverksbyggnaden. Ett annat fall var, då Stockholms dykeribolag åtog sig att spränga bort ett grund i Norrström och fick uppgift, att det skulle bestå af så och så många kubikfamnar berg och grus; men när arbetet skulle verkställas, befanns att endast en mindre del utgjordes af fast berg, hvaremot återstoden var s. k. piummo, på hvilken sprängning föga eller intet verkar. Bolaget begärde då särskild godtgörelse och dess anspråk godkändes af stadsfullmäktige, emedan bolaget fått vilseledande uppgift.

Den andra delen af Sällströms ersättningsanspråk, hvarom här icke blifvit taladt, gäller taket i matsalen, hvilket byggmästaren helt enkelt åtog sig att utföra, utan att det var i kontraktet bestämdt, troende sig fullt säker att få ersättning, då han hade med kronan att göra. Skulle nu så vara, att Arméförvaltningen misstagit sig och att dessa 49,000 kronor icke kunna utgå af reservationerna på artilleriregementenas anslag, torde dock en reservant vara ursäktad därför att han tagit denna uppgift för god. Jag hemställer dock till chefen för Landtförsvarsdepartementet, om icke till de medel, som finnas reserverade från förra året kunde läggas de besparingar, som möjligen uppkomma under det löpande året, så att derigenom dessa 49,000 kronor kunde betäckas. Jag kan under denna tryckta tid svårligen yrka på ett särskildt anslag för denna ersättningsfordran, utan vill jag i det längsta vidhålla min mening i den förhoppning att den tillit, jag

hyst till Arméförvaltningen icke skall blifva sviken. Jag anhåller om bifall till min reservation i denna punkt.

*Ersättning
för öfver-
arbete vid
uppförande
af Svea ar-
tillerirege-
mentes
kasern.
(Forts.)*

Herr Statsrådet Rosensvärd: Jag beklagar att åter nödgas taga till ordet. Jag får nu icke i hast reda på datum för Arméförvaltningens utlåtande öfver Herr Sällströms framställning, men hvad jag vet är, att det var betydligt tidigare än frågan afgjordes af Kongl. Maj:t. Det sällsynta förhållande, som der beröres, och de ömmande omständigheter, som förekommo, gjorde att denna fråga flera gånger undergick pröfning. Jag hade sjelf åtskilliga samtal med Herr Sällström och konfronterade i afseende på kontraktet med åtskilliga jurister, men jag hade åtskilligt annat att göra och ärendet förekom till slutlig föredragning först den 12 Juli 1878. Arméförvaltningen hade i sin ömhet för Herr Sällström ansett att det kunnat finnas tillgångar på reservationerna, och att reservationer då funnos kan icke bestridas, men Arméförvaltningen hade förmodligen icke tagit i betraktande att åtskilliga förskotter blifvit gjorda, hvilka måste betäckas med dessa medel. Att Kongl. Maj:t nu skulle hänvisa på dessa, till 79,000 kronor uppgående reservationer på anslagen till artilleriregementena, då Generalfälttygmästaren kommer med räkning på 48,000 kronor och Kongl. Maj:t vet, att omkring 15,000 kronor dessutom skola af dessa medel betäckas, kan ju uppenbarligen icke gå för sig, och att göra anvisning på *blifvande* reservationer är en sak, som jag icke anser praktisk och som jag såsom Kongl. Maj:ts rådgifvare icke i regeln tillstyrkt och icke kommer att tillstyrka.

Herr Bennich: Man har lagt Byggmästaren Sällström till last, att han icke före kontraktets uppgörande med tillbörlig omsorg undersökt den grund, på hvilken han åtagit sig uppföra ifrågavarande byggnad, och därför sagt, att han sjelf borde bära skulden för sin olycka; men jag hemställer, huruvida, då på entreprenadauktion utbjudes utförandet af ett arbete och till förberedelserna för auktionen höra att stället för arbetet skall vara bestämdt och undersökningar verkställda, huru vida, säger jag, det är rimligt, att fordra det hvar och en spekulant, ännu ovetande om han kommer att få arbetet sig anförtrödt, skall underkasta sig alla de omkostnader, som äro förenade med förberedande undersökningar såsom jordborrningsarbeten och dylikt. Måste han icke fast hellre fästa förtroende vid de omständigheter, som vid auktionen uppgifvas; och befinnas dessa sedermera icke öfverensstämma med verkliga förhållanden, är det väl efter så väl moralisk som juridisk åskådning den, hvilken utbjudit arbetet, som skall bära påföljden deraf, och icke den, som åtagit sig arbetet på grund af meddelade origtiga uppgifter. Efter min öfvertygelse är det således lika billigt som rättvist att, då Byggmästaren Sällström blifvit missledd af origtiga uppgifter, han äfven skall erhålla ersättning för de deraf föranledda förlusterna. I denna sak är jag följaktligen på det klara och är man af den öfvertygelsen

*Ersättning
för öfver-
arbete vid
uppförande
af Svea ar-
tillerirege-
mentes
kasern.
(Forts.)*

att Sällströms juridiska rätt är østridig, kan jag icke förstå, hvarför Riksdagen skulle undandraga sig att i godo fullgöra det, hvartill staten kan blifva af domstol förpligtad.

En annan fråga är, af hvilka medel godtgörelsen skall utgå. Herr chefen för Landtförsvars-departementet har uppgifvit, att de tillgångar, på hvilka Herr von Kræmer hänvisat, icke finnas till; och då kan väl icke Riksdagen besluta, att utgiften skall bestridas med obefintliga medel. Vill man således betala, måste man äfven anvisa medel dertill. För min del yrkar jag därför bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Montgomery-Cederhielm: Beträffande först frågan, huru vida denna ersättning till Sällström bör utgå, tror jag den samma redan vara tillräckligt utredd och anser mig nu endast böra nämna, det Arméförvaltningen funnit skäl tillstyrka att samma ersättning beviljas. Om så blir förhållandet och Kongl. Maj:ts proposition derom bifalles, kan det visserligen vara Herr Sällström likgiltigt, hvarifrån medlen tagas, om från besparingar eller af ett särskildt anslag, men för Kammaren, som skall besluta derom, är det icke så. För min del tror jag det vara rättigare att bevilja ett särskildt anslag än att meddela anvisning på besparingar, på hvilka, efter hvad jag redan en gång sagt, det torde vara vanskligt att lita, helst efter hvad vi i afton hafva hört Herr chefen för Landtförsvars-departementet uttala. Jag får således tillstyrka bifall till reservanternes förslag det vill säga till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Wallenberg: Sedan jag begärde ordet har af andra talare blifvit anfördt hvad jag hatt för afsigt att säga, och af deras yttranden framgår, att det icke lär kunna bestridas, att Herr Sällström är i sin goda rätt i afseende å de ersättningsanspråk, hvarom nu är fråga. Han har trott på en auktoritet, som utan alla betänkligheter lemnat honom en handling och sagt: "detta är utgångspunkten för edra kalkyler. Ni kan förlita er derpå". Denna myndighet har handlat bona fide, ty den trodde själf på uppgifternas rättighet. Derföre förekomma, enligt mitt förmenande, sådana omständigheter, att man icke bör på en byggmästare vältra en förlust, som, om ny undersökning hade skett, ovilkorligen kommit att drabba statskassan.

Här har varit fråga om, hvarifrån medel skola tagas för att godtgöra Herr Sällström. Det är mig alldeles likgiltigt. Är det rätt att de utgå, så skola de utgå. Och jag sätter dervid moralisk rätt högre än juridisk, ty den sistnämnda kan vara beroende af att han, i sina förhandlingar med en offentlig myndighet, som han saknat skäl att misstänka, och vid uppgörande af kontrakt med denna myndighet, icke till sitt skydd anlitat hjälp af all den klyftighet, juridisk spetsfundighet kan utleta; en försummelse, som icke förtjenar att omtalas. — Då för resten Kongl. Maj:t förklarar det vara billigt, att den ifrågasatta ersättningen utgår, vill

jag icke taga på mitt moraliska ansvar att säga nej, utan yrkar bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

*Ersättning
för öfver-
arbete vid
uppförande
af Svea ar-
tillerirege-
mentes
kasern.
(Forts.)*

Friherre af Ugglas: Jag kunde gerna afstå från ordet, men efter jag nu fått det, vill jag angifva mig instämma med dem som yrka, att Kongl. Maj:ts proposition i denna del måtte bifallas. Jag gör så icke allenast därför, att det vore Riksdagen mindre värdigt att vid de förhållanden, som blifvit upplysta, vågra ersättningen, utan äfven därför att, så vidt jag förstår, Sällström, enligt det mellan Kronan och honom upprättade kontrakt har så nära juridisk rätt till denna ersättning, som han kan hafva. Han har nemligen, enligt kontraktets första punkt åtagit sig att utföra byggnaderna. bland annat, i enlighet med de i åtskilliga nådiga bref omförmälda detaljritningarne och deröfver upprättade beskrifningar. I nionde punkten åter stadgas: "Skulle under loppet af arbetet någon förändring i byggnaderna, sådana de i förenämnda vid Kongl. Maj:ts bref fogade plan utvisas, eller någon större afvikning från beskrifningarne göras, skall jag (Sällström) hafva särskild godtgörelse". På grund af dessa bestämmelser förefaller det mig så uppenbart, att Sällström är berättigad till i fråga varande ersättning, att jag icke kan annat än i öfverensstämmelse med de fleste föregående talarne yrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, yttrade Herr Talmannen, att under densamma hade yrkats dels bifall till den förevarande punkten, dels afslag derå samt bifall till Kongl. Maj:ts i fråga varande nådiga framställning, dels slutligen afslag å punkten samt bifall till den af Herr *von Kræmer* dervid fogade reservation.

Härefter framställde Herr Talmannen först proposition på bifall till punkten, dervid svarades talrika nej jemte några ja. och sedermera proposition på afslag derå samt bifall till Kongl. Maj:ts framställning, då svaren utföllo med talrika ja jemte några nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

Anmälades och bordlades Stats-Utskottets utlåtande N:o 12, angående regleringen af utgifterna under riksstatens sjette hufvudtitel.

Uppå Herr Talmannens framställning, beslöt Kammaren, att de på Kammarens bord hvilande ärenden skulle å föredragningslistan till nästa sammanträde uppföras i följande ordning, nemligen: Stats-Utskottets utlåtande N:o 12, Banko-Utskottets Me-

morial N:o 2, Lag-Utskottets utlåtanden N:ris 5, 6, 7, 8 och 9 samt Stats-Utskottets utlåtande N:o 11.

Upplästes ett så lydande läkarebetyg:

Att Konsuln Herr P. Olson i följd af ögonlidande tills vidare är urståndsatt att deltaga i riksdagsförhandlingarne, varder härmed på aflagd embetsed intygadt.
Stockholm den 21 Februari 1879.

Anton Bergh
Leg. läkare.

Kammaren åtskildes kl. $\frac{1}{4}$ 12 på natten.

In fidem
O. Brakel.
